

วารสารศิลปวัฒนธรรม ราย ๖ เดือน ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๑

WECHUSE

เมษายน ๒๕๖๖ - กันยายน ๒๕๖๖

ISSN ๒๒๒๙ - ๑๐๖๗

จำนวนที่พิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม

เจ้าของ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

วัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลศิลป

วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

ISSN ๒๒๒๙ - ๑๐๖๗

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ธวัช พะยัม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ศิริ คิตติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ท้าวเงิน

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขุนแผน ตุ่มทองคำ

อาจารย์โจสคราญ จาริกสมาน

อาจารย์ ดร.สฤติ คำมี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปาริชาติ ลาจันนนท์

อาจารย์สมคิด ฤทธิ์เนติกุล

อาจารย์สมศักดิ์ ภูพรายงาม

อาจารย์พีรวัฒน์ สุขเกษม

ประสานงาน

นายวิโรจน์ ทุ่งทอง

ฝ่ายวารสารออนไลน์

นางสาวจิรภา เหมือนนพิมพ์ทอง

ฝ่ายดำเนินการ

นางนิภา พิลาเกิด

นางสาวปวีณา บัวบาง

นางสาวสุพิชญา พูนมี

นางสาวมัลลิกา อุดูทธิ

นางสาวณัฐวดี แก้วบาง

นางสาวกัญญารักษ์ ตีตาร

ฝ่ายกราฟิก/ภาพ

นางสาวমনชยา คลายโตก

นายพิทักษ์ จันทรจิระ

ผลิตและเผยแพร่โดย

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

๘๓ หมู่ ๑๑ ถ.สระบุรี - หล่มสัก

ต.สะเตียง อ.เมืองเพชรบูรณ์

จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทรศัพท์. ๐๕๖ - ๗๑๗๑๔๐

โทรสาร. ๐๕๖ - ๗๑๗๑๔๐

<http://artculture.pcru.ac.th>

FB : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

พิมพ์ที่ : ร้านเก่าสับ ๘๘ หมู่ ๖ ต.ขอนแก่น

อ.เมืองเพชรบูรณ์ จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทร. ๐๘๘ - ๖๔๑๓๕๓๓

บทบรรณาธิการ

วารสาร “ศิลปวัฒนธรรมเพชรบุรี” เป็นวารสารที่ได้รับรวบรวมองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบุรีเป็นหลัก ทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปหัตถกรรม ประเพณี วิถีชีวิตภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำนาน ความเชื่อ เครื่องมือ เครื่องใช้ อาหารการกินของชาวจังหวัดเพชรบุรี

วารสารฉบับนี้ได้ดำเนินมาถึงฉบับที่ ๑๑ กองบรรณาธิการมีความภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่ได้หยิบยกเรื่องราวของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรีมานำเสนอในหลากหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นบทความทางประวัติศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านนาตะกวด หรือจะเป็นเรื่องพระพุทธรูปสำริดในเมืองหล่มสัก ชิวประวัตินายเชื้อ สนั่นเมือง และยังมีเรื่องราวที่น่าสนใจอีกหลากหลายที่ได้รับรวบรวมมาไว้ในวารสารฉบับนี้

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านทุกท่านจะได้รับความรู้และเพลิดเพลินไปกับนานาสาระของบทความในวารสารฉบับนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการและการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาวจังหวัดเพชรบุรีสืบไป

โอกาสนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ผู้แนะนำข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาแสดงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อคณะทำงาน ทำให้วารสาร “ศิลปวัฒนธรรมเพชรบุรี” ฉบับนี้ได้เผยแพร่สำเร็จลุล่วงมาได้ด้วยดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทรทิพย์ มีเปี่ยม
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

สารบัญ

- ๓ บทบรรณาธิการ
- ๖ ทุง มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๑๘ งานบุญมหาชาติ (บุญผะเหวด)
บ้านนาทราย ตำบลวังบาล
อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
- ๓๖ พิธีเลี้ยงปีผึ้งกลางบ้าน
บ้านป่าเลา ตำบลป่าเลา
อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
- ๕๔ วัดภูเขาดิน
- ๖๖ พระพุทธรูปปูนปั้นประดับลวดลาย
บนผ้าสังฆาฏิ จีวรและรัดประคด
ในเขตเมืองหล่มสัก
- ๘๐ ไก่ย่างวิเชียรบุรี
อาหารธรรมดาในความหมายทางการท่องเที่ยว

ทุง มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้เขียน : อาจารย์ ดร.สฤติ คำมี

รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

นางนิภา พิลาเกิด นักวิชาการวัฒนธรรม

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ทุง ตุง หรือธง เป็นสัญลักษณ์ความเชื่อของชาวไทยและคนในดินแดนอุษาคเนย์ มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมของผี พราหมณ์และพุทธที่หลอมรวมกันหรือภาษามาตรฐานของไทยเรียกว่า “ธง” ภาคอีสาน เรียกว่า “ธง” ภาคเหนือ เรียกว่า “ตุง” ชาวไทยใหญ่ เรียกว่า “ตำซ่อน” ประเทศพม่า เรียกว่า “ตะซุ่น” ประเทศลาว เรียกว่า “ทง” หรือ “ทุง” ใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมสำคัญมาอย่างยาวนานเชื่อว่าสามารถใช้ป้องกันสิ่งไม่ดีที่มองไม่เห็น หรือภูตผีวิญญูณที่ จะมารบกวนงานบุญหากเห็นทุงแล้วจะถอยออกไป พร้อมกันนั้นยังเป็นการบอกกล่าวบวงสรวงเทพยดาในพื้นที่ว่ามีการทำบุญและมีพิธีการสำคัญให้มาช่วยปกป้องคุ้มครอง

ในงานบุญประเพณีแต่ละเดือนของชาวอีสานมักจะประดิษฐ์ “ตุง” หรือ “ธง” หลากหลายรูปแบบ หลากหลายสีสันทนผืนผ้า หรือใช้วัสดุสิ่งอื่นเพื่อสื่อความหมายระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ

“ตุง” มีความเป็นมาจากเรื่องเล่าเมื่อครั้งในอดีตว่า มีพวกละม้ายปีศาจขึ้นไปก่อกวนเหวตาดบนสวรรค์ จนทำให้เหล่าเทวดาตกใจกลัวเป็นอย่างมาก ทำให้เจ้าแห่งสวรรค์สร้าง “ตุง” ขึ้นมาเพื่อให้เหล่าเทวดาได้มองเห็น “ตุง” แล้วเกิดความกล้าหาญไม่หวาดกลัวเหล่ามารปีศาจอีกต่อไป “ตุง” จึงเป็นเหมือนตัวแทนในการขับไล่มารร้ายไปจากสวรรค์นั่นเอง ทำให้ในกาลต่อมามนุษย์จึงได้ประดิษฐ์ “ตุง” เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว อีกทั้งเพื่อเป็นพุทธบูชาและเป็นปัจจัยการส่งกุศลให้แก่ตนเองในชาติหน้าจะได้เกิดบนสรวงสวรรค์ต่อไป

“ทุง” จึงนับได้ว่าเป็นเครื่องสักการะ เพื่อใช้
พิธีกรรมทางพุทธศาสนา ในบุญเฉลิมฉลอง
หรือขบวนแห่ต่าง ๆ การประดับประดาในงาน
พิธีต่าง ๆ เพื่อความสวยงามตระการตา โดยมี
ความแตกต่างกันตามความเชื่อในการประกอบ
พิธีกรรมของท้องถิ่น ซึ่งโดยทั่วไปทุงจะมีลักษณะ
คล้ายกับธงมีความยาวประมาณ ๑ – ๓ เมตร
อาจทอด้วยผ้าฝ้ายเป็นลายขิด ลวดลายสัตว์ คน
ต้นไม้ หรือพระพุทธรูป เพื่อถวายพระสงฆ์
เป็นพุทธบูชา

ทุงจะมีลักษณะห้อยยาวจากบนลงล่าง เมื่อเข้าไปในวิหารก็จะเห็นทุงหลากหลาย ทุงเหล่านี้ทำมาจากวัสดุต่าง ๆ เช่น ผ้า กระดาษ ธนบัตร เป็นต้น โดยมีขนาด รูปทรง ตลอดจนการตกแต่งต่างกันไป ตามระดับความเชื่อ ความศรัทธา และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ถวาย คติความเชื่อเกี่ยวกับการถวายทุง

การที่ชาวบ้านนำทุงมาถวายเป็นพุทธบูชา ทั้งที่เป็นการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเป็นการถวายเพื่อส่งกุศล ผลบุญให้แก่ตนเองในชาติหน้าก็ด้วยคติความเชื่อที่ว่าเมื่อตายไปแล้ว จะพ้นจากการตกนรกโดยอาศัยเกาเซาทุงขึ้นสวรรค์ จะได้พบพระ ศรียเมตไตรย หรือจะได้ถึงซึ่งพระนิพพาน จากความเชื่อนี้จึงมีการ ถวายทุงที่วัดอย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิตของตน

ทุงผ้าโดยทั่วไปจะมีขนาดกว้างตั้งแต่ ๑๐ - ๑๕ เซนติเมตร มีความยาวตั้งแต่ ๑ - ๖ เมตร โครงสร้างของทุงประกอบด้วยส่วน หัว ตัว และหาง โดยมีไม้สอดคั่นเป็นระยะ ๆ และนิยมตกแต่งด้วย วัสดุต่าง เช่น เศษผ้า กระดาษ ไหมพรม เมล็ดฝักเพกา ทำเป็นพู่ห้อย ประดับตลอดทั้งผืน เรียกส่วนตกแต่งนี้ว่า ใบไฮ(ใบไทร) ใบสะหลี (ใบโพธิ์) สวาย(กรวย) ส่วนหัวทุงมักทำเป็นรูปโครงสร้างปราสาท โดยใช้ไม้แผ่นใหญ่ หรือใช้ไม้ขนาดเล็กกว้างประมาณ ๔ - ๕ เซนติเมตร เรียงติดต่อกันหลายชิ้น แล้วต่อกันเป็นโครง ส่วนหางทุงก็มักตกแต่ง ขายด้วยการถักเป็นตาข่าย หรือเย็บเป็นรูปหมอน หรือใช้ไม้ไผ่ห้อย ขายทุงเป็นการถ่วงน้ำหนัก

ส่วนทงของอีสานนิยมทอเป็นผืนยาว ๆ มีรูปสัตว์ หรือรูป
ภาพต่าง ๆ ตามความเชื่อบนผืนทง เช่น จระเข้ เสือ ตะขาบ นางเงือก
เทวดา และอื่น ๆ นอกจากนั้นยังมีการดัดแปลงวัสดุธรรมชาติอื่นมา
เป็นทงด้วย เช่น ลูกปัดจากเมล็ดพืช ไม้แกะรูปทรงต่าง ๆ เป็นต้น
ทงมีชื่อเรียกต่าง ๆ มากมายตามการใช้งาน และรูปร่างรูปทรง เช่น
ทงราว ทำจากผ้าหรือกระดาษอาจเป็นรูปสามเหลี่ยม สีเหลี่ยม
หรืออื่น ๆ นำมาร้อยเรียงเป็นราวแขวนโยง

ทุงไชย

เป็นเครื่องหมายของชัยชนะหรือ
สิริมงคล ทอจากเส้นด้าย หรือ
เส้นไหมสลับสี บางครั้งใช้ไม้ไผ่คั่น
นิยมใช้ลายประจำยาม ลายปราสาท
ลายเครือเถา ลายสัตว์ ลายดอกไม้

ทุงสิบสองราศี

นิยมทำด้วยกระดาดลักษณะของทุง
สิบสองราศี มีรูปนักษัตร หรือสัตว์
สิบสองราศีในผืนเดียวกันเชื่อว่า
ในครอบครัวหนึ่งอาจมีสมาชิก
หลายคน แต่ละคนอาจมีการเกิด
ในปีต่างกัน หากมีการนำไปถวาย
เท่ากับว่าทุกคนในครอบครัวได้รับ
อานิสงส์จากการทานทุงเท่า ๆ กัน
ถือว่าเป็นการสืบทอด ใช้เป็นทุง
บูชาเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์

ทุงเจดีย์ทราย

ใช้ปักประดับที่เจดีย์ทรายทำจากกระดาษสีต่าง ๆ ให้หลากสี ตัดฉลุลายด้วยรูปทรงสวยงาม เมื่อได้ทุงนำมาร้อยกับเส้นด้าย ผูกติดกับกิ่งไม้หรือกิ่งไผ่ ปักไว้ที่เจดีย์ทรายในวัด ทุงตะขาบ ทุงจระเข้เป็นผ้าผืนที่มีรูปจระเข้ หรือตะขาบไว้ตรงกลางเป็นสัญลักษณ์ในงานทอดกฐินใช้ห่านำขบวนไปทอดยังวัด บนความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแห่งสัตว์ในท้องถิ่นที่จะมาช่วยปกป้องคุ้มครองในงานบุญกุศล บางแห่งอาจมีรูปเสือที่เป็นเจ้าแห่งป่าร่วมด้วย

ทุ่งไหล่หมู หรือพวงมะโหตร

เป็นงานศิลปะประดิษฐ์ที่เกิดจากการตัดกระดาษสีหรือกระดาษแก้ว
สีต่าง ๆ เมื่อใช้กรรไกรตัดสลับกันเป็นลายฟันปลาจนถึงปลายสุดแล้ว
คลี่ออกและจับหางจะเกิดเป็นพวงกระดาษสวยงาม นำไปผูกติดกับ
คันไม้ไผ่หรือแขวนในงานพิธีต่าง ๆ เช่น ตกแต่งปราสาทศพ ปักเจดีย์
ทราย ประดับครัวทาน และอื่น ๆ

ทุงใยแมงมุม

เป็นทุงที่ทำจากเส้นด้ายเส้นฝ้าย หรือเส้นไหม ผูกโยงกันคล้ายใยแมงมุม นิยมใช้แขวนตกแต่งไว้หน้าพระประธาน หรือโดยรอบในงานพิธีกรรม ใช้ในการปกป้องคุ้มครองคล้ายกับทุงไข

ปัจจุบัน ทุง หรือ ตุง ในมุมมองของคนรุ่นใหม่อาจเห็นภาพไม่ชัดเจน ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง แต่ ทุง หรือ ตุง ก็ยังอยู่ในวิถีวัฒนธรรมความเชื่อของผู้คนไทหล่มและในแถบลุ่มน้ำโขง และถือได้ว่า ทุง หรือ ตุง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่ควรแก่การบันทึก ศึกษา ไว้ให้ลูกหลานเรียนรู้สืบไป

บรรณานุกรม

ประเสริฐ เมืองเกิด. (๒๕๖๕). อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๘๐ หมู่ ๘
ตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๑๒ เมษายน.

เปลิ้น หมื่นราม. (๒๕๖๕). อายุ ๘๔ ปี บ้านเลขที่ ๙/๑ หมู่ ๘
ตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๑๒ เมษายน.

งานบุญมหาชาติ (บุญผะเหวด)

บ้านนาทราย ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เขียน : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปาริชาติ ลาจันนนท์

ประธานหลักสูตรสาขาวิชานาฏศิลป์และศิลปะการแสดง

นายวิโรจน์ หุ่นทอง นักวิชาการวัฒนธรรม

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

บุญผะเหวด เกี่ยวข้องกับชาดกเรื่องพระมหาเวสสันดรชาดกที่แสดงบารมี ๑๐ ประการของพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญเพียรอันยิ่งใหญ่ด้วยวิธีบริจาคทาน หรือ ทานบารมีในชาติสุดท้าย หรือมหาชาติของพระพุทธองค์ ก่อนที่จะมาเสวยชาติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภาษาอีสานจะออกเสียง “พระเวส” เป็น “ผะเหวด” จึงเรียกชื่อบุญนี้ว่า “บุญผะเหวด” บ้างก็เรียก “บุญมหาชาติ” เพราะเป็นชาดกालที่สำคัญที่สุดของพระพุทธเจ้า และถือได้ว่าเป็นโอกาสที่ชาวพุทธจะได้ร่วมกันทำบุญฟังเทศน์เรื่องราวของพระเวสสันดรชาดก มีด้วยกันทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์

บ้านนาทราย ตำบลวังบาล อำเภอ
หล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นอีกชุมชนหนึ่ง
ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติตามฮีตตามคลอง หนึ่งใน
ฮีตนั้นคือ งานบุญผะเหวด ซึ่งตรงกับเดือนสี่
หรือระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ - มีนาคม โดยมี
ความเชื่อที่ยึดถือสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ
ว่า “หากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบทั้งกัณฑ์ ๑๓
กัณฑ์จนจบภายในวันเดียวนั้น อาานิสงส์จะ
ลดบันดาลให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอารีย
เมตไตรย ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุขตาม
คติพุทธนั่นเอง”

การกำหนดงานบุญมหาชาติ

งานบุญมหาชาตินิยมจัดขึ้นสองวัน อยู่ในช่วงเดือนสี่ระหว่าง กุมภาพันธ์ - มีนาคม ของทุกปีนิยมทำทุกปีไม่ให้ขาด แต่ละวัดจะกำหนดวันเทศน์มหาชาติไม่ให้ตรงกัน สมัยก่อนนั้นจะต้องตกลงกันว่า ปีนี้จะเทศน์ที่วัดใดก่อน หากเริ่มที่วัดใดก็จะทำใบนิมนต์หรือสลากนิมนต์ เขียนด้วยใบลานไปนิมนต์พระสงฆ์เจ้าหัววัด(เจ้าอาวาส) มาเทศน์โดยแบ่งเป็นกัณฑ์ แล้วแต่ว่าท่านจะรับเทศน์ในกัณฑ์ใด ท่านก็จะมาด้วยตัวท่านเอง

งานบุญผะเหวดของบ้านนาทรายจะจัดขึ้นทุกปี ปีละ ๑ ครั้ง ช่วงเดือน มีนาคม - เมษายน จะมีวันรวมเรียกว่า “วันโฮม” ชาวบ้านจะมาช่วยกันจัดตกแต่งสถานที่เพื่อจัดงานบุญผะเหวด โดยเตรียมเครื่องสักการะต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ธูปเทียน ข้าวตอก อย่างละ ๑,๐๐๐ อัน เป็นต้น ตั้งศาลเพิงตาขนาดเล็กพร้อมกับประดับธงขนาดใหญ่ เป็นจำนวน ๘ ทิศ รอบ ๆ ศาลาการเปรียญ เพื่อเป็นที่วางเครื่องสังเวยสำหรับประกอบพิธี ภายในศาลาการเปรียญจะแขวนผ้าที่มีภาพวาดเรื่องราวพระเวสสันดรทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ก่อนเริ่มพิธีจะมีการเทศน์มหาชาติและนิมัยอัญเชิญพระอุปัชฌาย์มาปกป้องภัยอันตรายทั้งปวง และให้โชคลาภแก่ชาวบ้านที่มาร่วมพิธี โดยมีความเชื่อว่าผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ จบภายในหนึ่งวันและจัดเตรียมเครื่องบูชาได้ถูกต้องจะได้เกิดในศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย แต่ถ้าหากตั้งเครื่องบูชาไม่ถูกต้องจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีต่าง ๆ ตามมา จึงทำให้ทุกคนในหมู่บ้านให้ความสำคัญกับประเพณีนี้เป็นอย่างมาก

บุญมหาชาติวันแรก

ในวันแรกนั้นชาวบ้านนาทรายจะมีการจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น พิธีอัญเชิญพระอุปคุต ขบวนแห่พระเวสเข้าเมือง พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น เทศน์บารมีสามสิบทัศ เทศน์กัณฑ์มาลัยหมื่นมาลัยแสน เป็นต้น

พิธีอัญเชิญพระอุปคุต

วันแรกของงานบุญเป็นวันรวมต้องมีการประกอบพิธีอัญเชิญพระอุปคุต ที่มีความเชื่อว่าพระอุปคุตเป็นพระอรหันต์ผู้มีฤทธิ์เดชป้องกันภูติผีปีศาจไม่ให้มารบกวนภายในงานนั้นได้ การนิมนต์พระอุปคุตนั้น ประกอบด้วยพระสงฆ์และญาติโยมนำขันดอกไม้ และเครื่องอัฐฐะบริขาร เช่น เสื้อ อาสนะ ร่ม บาตร ตาลปัตร กระโถน แก้วน้ำ ฯลฯ ไปยังฝ่ายพิมเสนที่ท้ายหมู่บ้าน ประกอบพิธีไหว้พระรับศีลเสร็จแล้วมีคนายจะเป็นผู้กล่าวอัญเชิญพระอุปคุต แล้วให้คนใดคนหนึ่งลงไปงมหินในฝายน้ำนั้นสมมุติว่าหินนั้นเป็นพระอุปคุต มีโฉลกว่า

งมครั้งที่ ๑ แล้วให้ตะโกนถามคนบนฝั่งว่า “นี่แม่นบ่ แม่นพระอุปคุตบ่” คนบนฝั่งตอบว่า “บ่แม่น ยังบ่แม่นเทื่อ”

งมครั้งที่ ๒ แล้วให้ตะโกนถามคนบนฝั่งว่า “นี่แม่นบ่ แม่นพระอุปคุตบ่” คนบนฝั่งตอบว่า “บ่แม่น ยังบ่แม่นเทื่อ”

งมครั้งที่ ๓ แล้วให้ตะโกนถามคนบนฝั่งว่า “นี่แม่นบ่ แม่นพระอุปคุตบ่” คนบนฝั่งตอบว่า “แม่นแล้วแม่นพระอุปคุตแล้วสาธุ” ตีฆ้องสามครั้ง โห่สามครั้ง แล้วก็แห่เข้าวัดอย่างสนุกสนานนำมาประดิษฐานไว้ที่หอเพิงตาในบริเวณใกล้ศาลาที่จะเทศน์นั้น

การแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง

การแห่พระเวสเข้าเมืองนิยมจัดขึ้นก่อนวันเทศน์ ๑ วันชาวบ้านจะจัดเตรียมสถานที่ใกล้กับลำห้วยของหมู่บ้าน โดยการปลูกกระท่อมไว้ ๑ หลัง ภายในมีเครื่องใช้ไม้สอยประกอบด้วย โองน้ำกิน ๑ โอง เมื่อถึงเวลาประมาณบ่ายโมง หลังจากที่ได้อัญเชิญพระอุปคุตขึ้นมาจากลำห้วยแล้วนั้น จึงเริ่มประกอบพิธีเชิญพระเวสสันดรเข้าเมือง โดยมีสิ่งของที่ใช้ในการเชิญ คือ ชันห้าชันแปด ชันหมากเบ็ง ๑ คู่ พัดจามร พุง ร่ม โดยมีชาวบ้านรับบทแต่งตัวเป็นองค์พระเวสสันดร พระนางมัทรี กัณหา ซาลิ ชูชก พระเจ้ากรุงสอยชัย และพระนางผุสดี แล้วสมมุติเหตุการณ์บริเวณตรงนั้นว่า เป็นจุดรวมพลกันเพื่อไปเชิญองค์พระเวสสันดรกลับเข้าเมือง โดยให้ผู้ทำหน้าที่รับบทเป็นพระเจ้ากรุงสอยชัยพูดกล่าวสนทนากับพระเวสสันดรให้เดินทางกลับเข้าเมือง

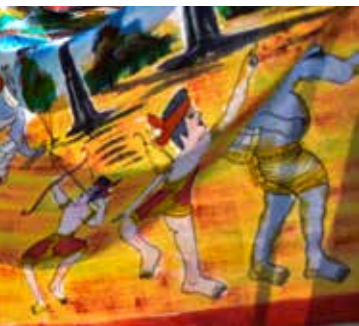

หลังจากที่พระเวสสันดรยอมเดินทางกลับเข้าเมืองแล้วจึงเริ่มแห่ขบวน ซึ่งในอดีตนั้นพระเวสสันดรกับพระนางมัทรีจะนั่งมาบนหลังช้างตามด้วยชูชกนำเถาวัลย์ผูกข้อมือกัณหาและซาลีเดินตาม ขบวนจะแห่ใกล้หรือไกลแล้วแต่ความสะดวกและความสนุกสนานของชาวบ้าน ขบวนจะแห่ไปตามถนนของหมู่บ้านมุ่งหน้าตรงไปยังวัดที่จัดงาน

ในขบวนแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง สิ่งที่จะขาดไม่ได้เลย คือ ผ้าพระเวส เป็นผ้าที่วาดภาพเรื่องราวของพระเวสสันดรชาดกตั้งแต่ต้นจนจบ นำไปร่วมในขบวนแห่นั้นด้วยเช่นกัน

พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น เทศน์บารมีสามสิบทัศ และเทศน์กัณฑ์มาลัย หมั่นมาลัยแสน

ช่วงเย็น ทางวัดจะมีการประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น เทศน์บารมีสามสิบทัศ และเทศน์กัณฑ์มาลัยหมั่น มาลัยแสน รูปแบบการเทศน์นั้นจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นเท่านั้น ส่วนการเทศน์มาลัยหมั่น มาลัยแสนนั้นเป็นการเล่าเรื่องปฐมเหตุแห่งการพึ่งเทศน์มหาชาติที่พระมาลัยเถระได้ถามกับพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์เกี่ยวกับอานิสงค์ของการทำบุญต่าง ๆ เนื้อเรื่องพิศดารมีมากจะไม่นำมาเล่าในที่นี้ ในช่วงตอนกลางคืนนั้นก็จะมีการละเล่นสนุกสนานร่วมกันร้องรำทำเพลง กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะนอนกันที่วัด หรือบางกลุ่ม ก็พากันตีกลองออกเดินแห่ไปตามหมู่บ้านเพื่อขอสิ่งของต่าง ๆ รวมถึงเงินปัจจัย สุดแล้วแต่ใครจะร่วมทำบุญเพื่อจะได้นำมาประกอบอาหารเลี้ยงดูผู้ที่มาร่วมงาน

วันที่สอง

วันเทศน์พระเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์

เช้าวันที่สอง ชาวบ้านมารวมตัวกันที่ศาลาการเปรียญเพื่อฟังพระเทศน์สังกาสหลวงเป็นกัณฑ์แรก เมื่อพระภิกษุสงฆ์ที่จะเทศน์ขึ้นสู่ธรรมมาสน์ จึงจะจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และจุดธูปเทียนบูชากัณฑ์เทศน์ มัคคนายกจะนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนากัณฑ์มหาสังกาส

พระภิกษุสามเณรก็จะเริ่มเทศน์ตั้งแต่กัณฑ์สังกาส คือการบอกศักราช กล่าวถึงอายุกาลของพระพุทธศาสนาที่ล่วงมาตามลำดับ ต่อมาเป็นการเทศน์พระเวสสันดรชาดกเริ่มกัณฑ์แรก คือ กัณฑ์ทศพร และเทศน์เรียงตามลำดับไปเรื่อย ๆ จนถึงนครกัณฑ์เป็นกัณฑ์สุดท้าย โดยมีเนื้อหาเรื่องย่อแต่ละกัณฑ์ดังต่อไปนี้

กณฑ์ที่ ๑ กพส เป็นกณฑ์ที่พระอินทร์ประสาทรแก่พระนางผุสดี ก่อนที่จะจุติลงมาเป็นพระราชมารดาของพระเวสสันดรภาคสวรรค์ พระนางผุสดีเทพอัปสรสิ้นบุญท้าวสักกะเทวราช สวามีทรงทราบจึงพาไปประทับยังสวนนันทวันในเทวโลก พร้อมให้พร ๑๐ ประการ คือ ให้ได้อยู่ในปราสาทของพระเจ้าสิริราชแห่งนครสีพี ขอให้มียักษ์ดำนดุนยันทาลูกเนื้อ ขอให้มียักษ์ดำสนธิ ขอให้พระนามว่าผุสดี ขอให้มิไอรสที่ทรงเกียรติยศเหนือกษัตริย์ทั้งหลายและมีบุญ ขอให้มียครรพ์ที่ผิดไปจากสตรีสามัญคือแบนราบในเวลาทรงครรภ์ ขอให้มียครรภ์งามอย่ารู้ดำและหย่อนยาน ขอให้มิเกศดำสนธิ ขอให้มิผิวงาม และข้อสุดท้ายขอให้มียานาจปลดปล่อยนรกโทษได้

กณฑ์ที่ ๒ หิมพานต์ เป็นกณฑ์ที่พระเวสสันดรบริจาทานช้างปัจจัยนาค ประชาชนสีพีโกรธแค้นจึงขับไล่ให้ไปอยู่เขาวงกต พระนางเทพผุสดีได้จุติลงมาเป็นราชธิดาของพระเจ้ามัททราช เมื่อเจริญชนม์ได้ ๑๖ ชันษา จึงได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงสยชัยแห่งสิริวิฐานคร ต่อมาได้ประสูติพระโอรสนามว่า “เวสสันดร” ในวันที่ประสูตินั้นได้มีนางช้างฉัททันต์ตกลูกเป็นช้างเผือกขาวบริสุทธิ์จึงนำมาไว้ในโรงช้างต้นคู่บารมีให้นามว่า “ปัจจัยนาค” เมื่อพระเวสสันดรเจริญชนม์ ๑๖ พรรษา ราชบิดาก็ยกราชสมบัติให้ครอบครองและทรงอภิเษกกับนางมัทรี พระราชธิดาราชวงศ์มัททราช มีพระโอรส ๑ องค์ชื่อ ชาลี ราชธิดาชื่อกัณหา พระองค์ได้สร้างโรงงาน บริจาทานแก่ผู้เสียใจ ต่อมาพระเจ้ากาสิงคะแห่งนครกาลิงครัฐได้ส่งพราหมณ์มาขอพระราชทานช้างปัจจัยนาคพระองค์จึงพระราชทานช้างปัจจัยนาคแก่พระเจ้ากาสิงคะ ชาวกรุงสยชัย จึงเนรเทศพระเวสสันดรออกนอกพระนคร

กัณฑ์ที่ ๓ กานกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตตสดกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่ ก่อนที่พระเวสสันดร พร้อมด้วยพระนางมัทรี ชาลีและกัณหาออกจากพระนคร จึงทูลขอพระราชทานโอกาสบำเพ็ญมหาสัตตสดกทาน คือ การให้ทานครั้งยิ่งใหญ่ อันได้แก่ ข้าว ม้า โคนม นารี ทาสี ทาสา สรรพวัตถุการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสุราปานอย่างละ ๗๐๐

กัณฑ์ที่ ๔ วณประเวศ เป็นกัณฑ์ที่สี่กษัตริย์เดินดงบายพระพักตร์สู่เขาวงกต เมื่อเดินทางถึงนครเจตราชทั้งสี่กษัตริย์จึงแวะเข้าประทับพักหน้าศาลาพระนคร กษัตริย์ผู้ครองนครเจตราชจึงทูลเสด็จครองเมือง แต่พระเวสสันดรทรงปฏิเสธ และเมื่อเสด็จถึงเขาวงกต ได้พบศาลาอาศรมซึ่งทำวชิษณุกรรมเนรมิตตามพระบัญชาของท้าวสักกะเทวราช กษัตริย์ทั้งสี่จึงทรงผนวชเป็นฤๅษีพำนักในอาศรมสืบมา

กัณฑ์ที่ ๕ ชุชก เป็นกัณฑ์ที่ชุชกได้นางอมิตดามาเป็นภรรยา และหมายจะได้โอรสและธิดาพระเวสสันดรมาเป็นทาส ในแคว้นกาลิละมีพราหมณ์แก่ชื่อ ชุชก พำนักในบ้านทุนวิฐะ เทียวขอทานตามเมืองต่าง ๆ เมื่อได้เงินถึง ๑๐๐ กหาปณะ จึงนำไปฝากไว้กับพราหมณ์ผิวเมี้ยแต่ได้นำเงินไปใช้เป็นการส่วนตัว เมื่อชุชกมาทวงเงินคืนจึงยกนางอมิตดาลูกสาวให้แก่ชุชก นางอมิตดาเมื่อมาอยู่ร่วมกับชุชก ได้ทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี ทำให้ชายในหมู่บ้านเปรียบเทียบกับภรรยาตนหญิงในหมู่บ้านจึงเกลียดชังและรุมทำร้ายทุบตี นางอมิตดา ชุชกจึงเดินทางไปทูลขอกัณหาชาลีเพื่อเป็นทาสรับใช้ เมื่อเดินทางมาถึงเขาวงกตก็ถูกขัดขวางจากพราหมณ์บุตรผู้รักษาประตูป่า

กัณฑ์ที่ ๖ จุลพบุ เป็นกัณฑ์ที่พระานเจตบุตรหลงกลชูชก และชี้ทางสู่อาศรมจตุตตาส ชูชกได้ชุกลักพริกขิงแก่พระานเจตบุตร อ้างว่าเป็นพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงสญชัย จึงได้พาไปยังต้นทางที่จะไปอาศรมฤๅษี

กัณฑ์ที่ ๗ มหาพบุ เป็นกัณฑ์ป่าใหญ่ ชูชกหลอกล่อจตุฤๅษีให้บอกทางสู่อาศรมพระเวสสันดรแล้วก็รอนแรมเดินไพร่ไปหาเมื่อถึงอาศรมฤๅษี ชูชกได้พบกับอจตุฤๅษี ชูชกใช้คารมหลอกล่อจนอจตุฤๅษีจึงให้ที่พักหนึ่งคั่นและบอกเส้นทางไปยังอาศรมพระเวสสันดร

กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงให้ทานสองโอรสแก่เฒ่าชูชก พระนางมัทรีฝันร้ายเหมือนบอกเหตุแห่งการพลัดพราก รุ่งเช้าเมื่อนางมัทรีเข้าป่าหาอาหารแล้ว ชูชกจึงเข้าเฝ้าทูลขอสองกุมาร สองกุมารจึงพากันลงไปซ่อนตัวอยู่ที่สระ พระเวสสันดรจึงลงเสด็จติดตามสองกุมาร แล้วจึงมอบให้แก่ชูชก

กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี เป็นกัณฑ์ที่พระนางมัทรีทรงได้ตัดความห่วงหาอาลัยในสายเลือด อนุโมทนาทานโอรสทั้งสองแก่ชูชก พระนางมัทรีเดินเข้าไปหาผลไม้ในป่าลึก จนคล้อยเย็นจึงเดินทางกลับอาศรม แต่มีเทวดาแปลงกายเป็นเสือนอนขวางทาง จนค่ำเมื่อกลับถึงอาศรมไม่พบโอรส พระเวสสันดรได้กล่าวว่านางนอกใจ จึงออกเที่ยวหาโอรสและกลับมาสิ้นสติต่อเบื้องพระพักตร์ พระองค์ทรงตกพระทัย

ลืมนว่าเป็นดาบสจึงทรงเข้าอุ้มพระนางมัทรีและทรงกันแสง เมื่อพระนางมัทรีฟื้นจึงถวายบังคมประทานโทษ พระเวสสันดรจึงบอกความจริงว่าได้ประทานโอรสแก่ชูชกแล้ว หากชีวิตไม่สิ้นคงจะได้พบนางจึงได้ทรงอนุโมทนา

กัณฑ์ที่ ๑๐ ลักขณสว เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์จำแลงกายเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรี แล้วถวายคืนพร้อมถวายพระพร ๘ ประการ ท้าวสักกะเทวราชเสด็จแปลงเป็นพราหมณ์เพื่อทูลขอพระนางมัทรี พระเวสสันดรจึงพระราชทานให้ พระนางมัทรีก็ยินดีอนุโมทนาเพื่อร่วมทานบารมีให้สำเร็จพระสัมโพธิญาณ เป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหวสะท้าน ท้าวสักกะเทวราชในร่างพราหมณ์จึงฝากพระนางมัทรีไว้ยังไม่รีบไปตรัสบอกความจริงและถวายคืนพร้อมถวายพระพร ๘ ประการ

กัณฑ์ที่ ๑๑ มหาษ เป็นกัณฑ์ที่เทพเจ้าจำแลงองค์ทำนุบำรุงขวัญสองกุมารก่อนเสด็จนิวัติถึงมหานครสีพี เมื่อเดินทางผ่านป่าใหญ่ชูชกจะผูกสองกุมารไว้ที่โคนต้นไม้ ส่วนตนเองปีนขึ้นไปนอนบนต้นไม้ เหล่าเทพเทวดาจึงแปลงกายลงมาปกป้องสองกุมาร จนเดินทางถึงกรุงสีพี พระเจ้ากรุงสีพีเกิดนิมิตฝันตามคำทำนายยังความปิติปราโมทย์เมื่อเสด็จลงหน้าลานหลวงตอนรุ่งเช้าทอดพระเนตรเห็นชูชกพา कुमारน้อยสององค์ ทรงทราบความจริงจึงพระราชทานค่าไถ่คืนต่อมาชูชกก็ดับชีพตักษัยด้วยเพราะเดโชราตุไม่ยอ ชาลีจึงได้ทูลขอให้ไปรับพระบิดาพระมารดานิวัติพระนคร ในขณะเดียวกันเจ้านครลิงคะได้โปรดคืนช้างปัจจัยนาคแก่นครสีพี

กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์ เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกกษัตริย์ถึงวิสัย

ภาพสลบลงเมื่อได้พบหน้าณอาศรมดาบสที่เขาวงกตพระเจ้ากรุงสุโขทัยใช้เวลา ๑ เดือน กับ ๒๓ วันจึงเดินทางถึงเขาวงกต เสียงโหล่งของทหารทั้ง ๔ เหล่า พระเวสสันดรทรงคิดว่าเป็นข้าศึกมารบนครสีพี จึงชวนพระนางมัทรีขึ้นไปแอบดูที่ยอดเขา พระนางมัทรีทรงมองเห็นกองทัพพระราชบิดาจึงได้ตรัสทูลพระเวสสันดรและเมื่อหกกษัตริย์ได้พบหน้ากันทรงกันแสงสุดประมาณ รวมทั้งทหารเหล่าทัพ ทำให้ป่าใหญ่สนั่นครื้นครื้นท้าวสักกะเทวราชจึงได้ทรงบันดาลให้ฝนตกประพรมหกกษัตริย์และทวยหาญได้หายเศร้าโศก

กัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่หกกษัตริย์นำพยุหโยธา

เสด็จนิวัติพระนครพระเวสสันดรขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดาพระเจ้ากรุงสุโขทัยตรัสสารภาพผิด พระเวสสันดรจึงทรงลาผนวชพร้อมทั้งพระนางมัทรี และเสด็จกลับสู่สีพีนคร เมื่อเสด็จถึงจึงรับสั่งให้ชาวเมืองปล่อยสัตว์ที่กักขัง ครั้นยามราตรีพระเวสสันดรทรงปริวิตกว่า รุ่งเช้าประชาชนจะแตกตื่นมารับบริจาคทาน พระองค์จะประทานสิ่งใดแก่ประชาชน ท้าวโกสีห์ได้ทราบจึงบันดาลให้มีฝนแก้ว ๗ ประการตกลงมาในนครสีพีสูงถึงหน้าแข้ง พระเวสสันดรจึงทรงประกาศให้ประชาชนขนเอาไปตามปรารถนา ที่เหลือให้ขนเข้าพระคลังหลวงในกาลต่อมาพระเวสสันดรเถลิงราชสมบัติปกครองนครสีพีโดยทศพิธราชธรรมบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขตลอดพระชนมายุ

การเทศน์นั้นพระภิกษุสงฆ์จะสลับเปลี่ยนกันขึ้นเทศน์ทั้งวันโดยที่ได้รับใบนิมนต์มาจากวัดอื่นบ้างจากวัดเราบ้างสลับกันไป เมื่อท่านเทศน์เสร็จแล้วจะมีเจ้าภาพบูชาภัณฑ์เทศน์นำต้นภัณฑ์ถวายให้แก่ท่านไปหรือมีปัจจัยจะถวายท่านเป็นพิเศษ เรียกว่า การแถมสมภาร

วัฒนธรรมไทหล่มนั้นจะมีภัณฑ์พิเศษเพิ่มเข้ามา คือ ภัณฑ์กุมาร มีสองภัณฑ์ กุมารตัน กุมารปลาย และภัณฑ์ฉลองเป็นภัณฑ์สุดท้าย การเทศน์พระเวสแบบไทหล่มโบราณนั้นเรียกว่า “ลำพระเวส” เป็นการอ่านหนังสือใบลานตัวอักษรธรรม ซึ่งมีอยู่หลายทำนองแต่ละภัณฑ์ทำนองก็แตกต่างกันไปมีความไพเราะจับใจเมื่อได้ยินเสียงเทศน์แบบโบราณนั้นเหมือนได้กลิ่นไอความเป็นโบราณมาก ๆ ซึ่งทุกวันนี้จะหาผู้เทศน์แบบโบราณอย่างที่ว่านี้ยากเสียแล้ว ระหว่างที่พระเทศน์อยู่นั้น เพื่อมิให้เป็นการรบกวนหาทานอบบางครั้งก็มีการนำหมากขี้อันซึ่งเก็บมาจากทุ่งนามีลักษณะเป็นขนคล้ายขนเม่น นำมาขว้างกันไปมาติดผมแผ่ยุ่งเหยิงอย่างสนุกสนานหรือไม่ก็นำอาข้าวพันก้อนและเงินเหรียญหว่านเป็นนัยว่าเป็นฝนโบกขรพรรษตกลงมานั่นเอง

สาระสำคัญ

บุญผะเหวด หรืองานบุญมหาชาติ คือ งานมหากุศลให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยั่งยืน อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อผลคือประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษย์ชาติ เป็นสำคัญ ดังนั้นบรรพชนชาวไทยอีสานแต่โบราณ จึงถือเป็นเทศกาลที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจร่วมกระทำบำเพ็ญ และได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมา จนถึงอนุชนรุ่นหลังที่ควรเห็นคุณค่าและอนุรักษ์เป็นวัฒนธรรมสืบไป

นอกจากนี้ยังเป็นการสังสรรค์ ระหว่างญาติพี่น้องจากแดนไกลพบกับคำกล่าวที่ว่า **“กินข้าวบຸ້ນเอาบุญผะเหวด ฟังเทศน์มหาชาติ”**

ถึงแม้ว่าปัจจุบันความเจริญจะเข้ามาสู่บ้านนาทราย ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ มากเพียงใดก็ตาม แต่ความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในจิตใจของผู้คนในชุมชน ที่มีการดำเนินวิถีชีวิตตามหลักฮีตสิบสองคองสิบสี่ยังคงเหนียวแน่นจนเป็นเอกลักษณ์ที่มีเสน่ห์จนทำให้กลุ่มผู้คนที่ลี้ภัยมาจากทั่วสารทิศที่เดินทางเข้ามาได้สัมผัสถึงกลิ่นไอความเป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชนจนเกิดความหลงใหลในมนต์เสน่ห์อย่างไม่รู้ลืม

บรรณานุกรม

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๙. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทย
พาณิชย์, ๒๕๔๒.

สัมภาษณ์

เข้า วันคง. (๒๕๖๐). อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๘๑ บ้านนาทราย หมู่ ๒
ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๑๘ กุมภาพันธ์.

เปลื้อง นันทะกุล. (๒๕๖๐). อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๒ บ้านนาทราย
หมู่ ๒ ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๑๘ กุมภาพันธ์.

พัต ใจเมธา. (๒๕๖๐). อายุ ๘๗ ปี บ้านเลขที่ ๖๒ บ้านนาทราย
หมู่ ๒ ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๑๘ กุมภาพันธ์.

เพชร จันทร์เกิด. (๒๕๖๐). อายุ ๗๒ ปี บ้านเลขที่ ๗๑ บ้านนาทราย
หมู่ ๓ ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๑๘ กุมภาพันธ์.

เพียง ชัดมัน. (๒๕๖๐). อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๙๐ บ้านนาทราย
หมู่ ๒ ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๑๘ กุมภาพันธ์.

พิธีเลี้ยงปีฝึกกลางบ้าน

บ้านป่าเลา ตำบลป่าเลา อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เขียน : อาจารย์อังคณา จันทรแสงสี

อาจารย์ประจำสาขาวิชานาฏศิลป์และศิลปะการแสดง

นายวิโรจน์ หุ่นทอง นักวิชาการวัฒนธรรม

นางสาวณัฐวดี แก้วบาง นักวิชาการวัฒนธรรม

การก่อตั้งชุมชนของผู้คนในอดีตจะนิยมเลือกพื้นที่ใกล้กับแหล่งน้ำและป่าไม้ก่อนสิ่งอื่น ๆ เพราะว่าน้ำนั้นมีความสำคัญเป็นอันดับแรก หากเลือกตั้งอยู่ไกลจากแหล่งน้ำจะทำให้ไม่สะดวกในการทำมาหากิน ซึ่งชาวบ้านในอดีตนิยมประกอบอาหารที่มีวัตถุดิบจากปลาเพราะว่าเป็นสิ่งที่หามาได้โดยง่าย และมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวโบราณที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว”

ความสำคัญรองลงมาจากแหล่งน้ำ คือป่าไม้ เพราะมีประโยชน์ทั้งการนำไม้มาสร้างที่อยู่อาศัย เป็นที่หาอาหารเช่น พืชผัก ผลไม้ เห็ด หน่อไม้ ไข่มดแดง และสัตว์อื่น ๆ การรักษาป่าของคนในอดีตมีความฉลาดเป็นอย่างมาก แทนที่จะมอบให้คนดูแลรักษาแต่ไม่มอบให้ เพราะถ้าคนรู้จักและเข้าใจคนว่าชอบแต่ได้ไม่ชอบเสีย และไม่ซื้อตรง แอบลักลอบทำ การเอาประโยชน์ส่วนตนจึงมอบให้ผีปกปักรักษาป่า สร้างที่อยู่ให้ผี เรียก ศาลากลางบ้าน แล้วประกอบพิธีเชิญผีปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้วให้มาสิงสถิตย์ คอยเฝ้าดูแลป่าและปกปักรักษาลูกหลาน ซึ่งในแต่ละปีจะมีการเลี้ยงผีเพื่อเสริมสร้างขวัญ กำลังใจและความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน

บ้านป่าเลา ตำบลป่าเลา อำเภอเมือง
เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นหมู่บ้านหนึ่ง
ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเพื่อเป็นเครื่องยึด
เหนี่ยวจิตใจของผู้คนในหมู่บ้าน และได้มีการ
รสร้าง “ศาลตาปู่” ปัจจุบันตั้งอยู่ทางทิศเหนือ
ของหมู่บ้าน

พิธีเลี้ยงผีกลางบ้านจะจัดเป็นประจำ
ทุกปีตรงกับ วันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ โดยมีร่าง
ทรง (ชาวบ้านเรียกกันว่า “คาบ”) เป็นผู้ประ
สานกับผู้นำหมู่บ้านเพื่อประกาศเสียงตามสาย
ให้ลูกบ้านทราบข่าวว่าจะมีพิธีเลี้ยงผีกลางบ้
นวันไหน และเชิญชวนให้ชาวบ้านร่วมบริจาค
เงินทอง ข้าวของตามศรัทธา เพื่อจะได้นำเงิน
ไปซื้อเครื่องเซ่นไหว้มาใช้ในวันงาน ประกอบ
ไปด้วย หัวหมู ไก่ เหล้า บุหรี่ ยาสูบ หมากพลู
น้ำอ้อย น้ำเปล่า ขนมหวาน ดอกไม้ ธูปเทียน
และเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวของร่างทรง

เครื่องเช่น เครื่องไหว้ ก็แปรเปลี่ยนตามยุคสมัย

ก่อนวันงานผู้นำหมู่บ้าน จะออกเดินทางเรียไรทุนทรัพย์จากชาวบ้าน เพื่อจะจัดเตรียมหาซื้อเครื่องเช่นไหว้ให้พร้อม จากอดีตถึงปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนเครื่องเช่นไหว้ตามความสะดวกของยุคสมัย โดยมีผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านช่วยกันตรวจตรา และคอยให้คำปรึกษา บวกกับความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านทุกครัวเรือน

เครื่องเช่นไหว้หลัก ๆ ประกอบด้วยอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ เช่น หัวหมู ไก่ต้ม (ซึ่งต้องเป็นไก่ที่ถูกฆ่าโดยไม่เชือดคอไก่ และ ห้ามผ่าอกของไก่เด็ดขาด โดยจะต้องเป็นการฆ่าแบบการทุบให้ไก่ตายแล้ว ล้างเอาเครื่องในของไก่นั้นออกมาล้างทำความสะอาดผ่านทวารหนัก แล้วจึงยัดเครื่องในเข้าไปไว้ดังเดิม ชาวบ้านให้เหตุผลว่าไก่จะได้ดูเหมือนเป็นไก่ทั้งตัวโดยที่อวัยวะของไก่นั้นยังครบทุกส่วนนั่นเอง)

นอกจากนี้ ยังมีอาหารคาวหวานที่ชาวบ้านเตรียมมา ประกอบด้วย บัวลอย ขนมต้ม ข้าวเกรียบ หรือขนมขบเคี้ยวที่มีขายตามร้านค้า ข้าวเหนียว ข้าวสาร น้ำอวดลม ยาสูบ หรือ บุหรี่ เหล้า หรือ เบียร์ และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ ดอกไม้ ธูป เทียน

เหล้า สมัยก่อนชาวบ้านจะต้มเอง แต่ปัจจุบันกฎหมายเข้มงวดมากขึ้น ชาวบ้านที่ต้มเองเกรงจะถูกตำรวจจับจึงไม่นิยมต้มหันมาซื้อเหล้า ๔๐ ดีกรีแทน จนถึงปัจจุบันนี้เพิ่มเบียร์เข้ามาในพิธีตามความเหมาะสม เหลือเพียงแต่บุหรี่ที่ยังมักนิยมใช้เป็นยาเส้นที่ชาวบ้านปลุกกันเองมาร่วมด้วย โดยนำยาเส้นที่ตากไว้จนแห้งแล้วมามวนกับใบตองแห้ง ในอดีตอาจมีกัญชาด้วย ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้านย้ำว่า

ของเซ่นไหว้ทุกอย่างที่ทำมาในพิธีนั้น ห้ามมีการกินก่อนเด็ดขาด หรือแม้กระทั่งชิมก็ไม่ได้ การจะกินของเซ่นไหว้ได้นั้นต้องหลังจากประกอบพิธีเสร็จแล้ว ความละเมียดละไมนี้สะท้อนให้เห็นภาพความเอาใจใส่ในรายละเอียด เสมือนลูกหลานปรนนิบัติแก่พ่อแม่ปู่ย่าตายายเพื่อแสดงถึงความกตเวทิตาคุณอีกทางหนึ่ง

ขันค้าย่างทรง

๑. ขัน ๕ ขัน ๘

๒. กรวยหมาก ๑ คู่

๓. เทียน

๔. ไข่ไก่ดิบ

๕. เทียนน้ำมันต์

๖. เหล้า เปียร์

๗. ด้าย ๑ ใน

๘. ยาสูบ ๑ ซอง

๙. บายศรีปากชาม

๑๐. เงินค้าย จำนวน ๙๙ บาท

๑๑. ค้ายน้ำมันต์ ๑๒ บาท

๑๒. ดาบประจำตัว ๑ คู่

เมื่อถึงวันงานพิธีเลี้ยงฝึกลางบ้าน ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ชาวบ้านจะเดินทางมาร่วมตัวกันที่ศาลของหมู่บ้านตั้งแต่เช้ามืดโดยจะช่วยกันจัดวางเครื่องเซ่นไหว้ที่ได้เตรียมไว้ โดยจะมีแม่นางแตง (ชาวบ้านป่าเลาเรียกแม่นางแตงว่า นางปากหวาน) และมีร่างทรงคอยเป็นผู้กำกับอยู่ตลอดเวลา ระหว่างการจัดวางเครื่องเซ่นไหว้อยู่ ชาวบ้านที่เดินทางมาถึงจะนำขนมหวาน ข้าวเรียงข้าวแตน ข้าวเกรียบกุ้ง ผลไม้ น้ำแดง และเหล้า มารวมในพิธี

หลังจากที่จัดวางเครื่องเซ่นไหว้เสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านมากันโดยพร้อมเพียง จากนั้นร่างทรงจึงเริ่มประกอบพิธีโดยยกขันครูบอกกล่าววระลึกถึงครูบาอาจารย์ แล้วบอกกล่าวเชิญผีเจ้าบ้านรวมถึงผีตนอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ ซึ่งเวลาที่ผีมารับเครื่องเซ่นไหว้นั้นส่วนใหญ่จะเข้าประทับที่ร่างทรง แล้วลุกขึ้นแต่งตัวตามใจชอบ ต่อด้วยการฟ้อนรำและนั่งลงกินเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ ที่จัดวางไว้ ทั้งนี้อาจจะผีบางตนที่เป็นปู่ตาตายของคนในหมู่บ้านที่เสียชีวิตไปแล้ว มาประทับทรงก็จะหันมาทักทายพูดคุยสอบถามถึงสารทุกข์สุกดิบของลูกหลานนั่นเอง

รายชื่อผีที่เข้าประทับทรงคาบ

(แต่ละปีจะมีผีจำนวนไม่เท่ากัน หรือผีบางตนอาจจะไม่มาเลยก็ได้)

๑. ตาปู่หรือปู่ใหญ่ เป็นผีเจ้าบ้าน
๒. ตาโต เป็นผีเจ้าที่บ้านป่าเลา
๓. ตาด้วง เป็นผีที่คอยดูแลวัวควายให้ชาวบ้านซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือกันมากเวลานำวัวควายออกไปเลี้ยงตามท้องทุ่งนามักจะบอกกล่าวฝากฝังให้คอยดูแลวัวควายอยู่เป็นประจำอาศัยอยู่พื้นที่เขตติดต่อกับบ้านหนองนารี และบ้านพล้า
๔. ตาขุน เป็นเจ้าที่บ้านป่าเลาอีกองค์หนึ่งดูแลรักษาพื้นที่เขตติดต่อกับบ้านป่าแดง
๕. เจ้าพ่อหิมนอนดูแลรักษาเขื่อนป่าเลาและเขตพื้นที่ใกล้เคียง
๖. เจ้าพ่อหิมพาน ดูแลรักษาเขื่อนป่าเลาเป็นพี่ของเจ้าพ่อหิมนอน
๗. เจ้าพ่อวังตาเหล็ก ดูแลรักษาพื้นที่ก่อนถึงเขื่อนป่าเลา
๘. เจ้าพ่อวังไค้ดูแลรักษาจนถึงเขื่อนป่าเลา
๙. ปู่เขาเขียว ดูแลรักษาเขาป่าเลา
๑๐. เจ้าปู่ซบักี่ ดูแลรักษาเขาป่าเลา
๑๑. ย่าซบักี่ ดูแลรักษาเขาป่าเลา
๑๒. ปู่สมอแคลง ดูแลรักษาเขาป่าเลา
๑๓. เจ้าพ่อดินดำ ดูแลรักษาเขาป่าเลา
๑๔. เจ้าพ่อดินแดง ดูแลรักษาเขาป่าเลา

๑๕. **เจ้าพ่อหงษ์ยน** ดูแลรักษาบ้านโนนซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งหมู่บ้านเก่า ก่อนที่จะล่มสลายไป เขตพื้นที่ติดต่อกับบ้านป่าแดง

๑๖. **เจ้าพ่อนาเกน** รักษาพื้นที่เขตติดกับบ้านไร่ ตำบลสะเดียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๑๗. **เจ้าพ่อทองคำ** เจ้าแม่ทองคำ อาศัยอยู่ที่เสาไม้ต้นตะเคียนที่ตกน้ำมันตั้งอยู่บริเวณหน้าโรงเรียนบ้านป่าเลา

๑๘. **ตาขุนสุด** เป็นผีที่ดลบรรดาลให้น้ำท่าอุดมสมบูรณ์

๑๙. **แม่นางแฉะแฉะ** เป็นผีป่าที่ชอบมาแอบดูผู้ชายโสดในหมู่บ้านเพื่อนำไปทำเป็นสามี

๒๐. **แม่นางน้ำเซาะทราย** เป็นผีป่าที่ชอบมาแอบดูผู้ชายโสดในหมู่บ้านเพื่อนำไปทำเป็นสามี

๒๑. **เจ้าพ่อหลักเมือง** อาศัยอยู่ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๒. **เจ้าพ่อปิ่นปัก**

๒๓. **เจ้าพ่อร่มเขียว**

๒๔. **เจ้าพ่อกาปมณี**

เมื่อกลุ่มผีที่อาศัยอยู่ภายในหมู่บ้าน
มารับเครื่องเซ่นไหว้จนเป็นที่พอใจแล้ว จากนั้น
ก็จะมีการเชิญผีป่าผีเขาผีห้วยหนองคลองบึง
ผีเจ้าพ่อเจ้าแม่และผีที่ถูกผีป่าผีเขานำไปอยู่ด้วย
มารับเครื่องเซ่นไหว้ และมีการพูดคุยสอบถาม
ถึงฝนฟ้า น้ำท่าในปีนี้เป็นอย่างไร หลังจากที่
พูดคุยสอบถามกันเสร็จแล้ว จึงร่วมกันนำช้าง
ม้าไก่ที่วางไว้ภายในศาลออกมาอาบน้ำ และ
ทำการรำคล่องช้างคล่องม้าคล่องไก่ ต่อจากนั้น
จึงเป็นการผูกแขนให้กับลูกหลานที่มาร่วมงาน
ส่วนชาวบ้านบางส่วนก็จะขอตัวผูกแขนกลับไป
ผูกให้กับลูกหลานที่ไม่สามารถเข้าร่วมใน
งานได้

การสงฆ์ ถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการเลี้ยงผีกลางบ้าน โดยมีการตั้งขบวนแห่ไป ซึ่งประกอบไปด้วยร่างทรงถือดาบพ้อนรำ เดินนำหน้าพร้อมโปรยข้าวตอกดอกไม้ ตามด้วยกลุ่มชาวบ้านที่ร่วมไปในขบวนหอบไม้กับธูปพลาสติกซึ่งอดีตชาวบ้านจะนำหวดหนึ่งข้าวเก่า ๆ มาใช้ แต่ในปัจจุบันหันมาใช้เป็นธูปพลาสติกแทน ซึ่งภายในธูปดังกล่าวจะประกอบไปด้วย ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวขาว กุ้งปลา ปลาหมากพลู ยาสูบ พริก เกลือ มะเขือ ปลาร้า และยังมีการนำดินมาปั้นเป็นรูปคนในบ้านตามจำนวนที่มีเพื่อเป็นตัวแทนของคนในครอบครัว ใส่ไว้ในธูปนั้นด้วย และยังมีการปั้นดินเป็นสัตว์เลี้ยงตามจำนวนที่มีในบ้านนั้นด้วย ในระหว่างการแห่ขบวนส่งผีอยู่นั้นจะมีการตีฆ้องตีกลอง ร้องรำกันไปตามตลอดเส้นทาง เมื่อขบวนแห่เดินไปถึงยังบริเวณทางแยกชาวบ้านก็จะมีการยิงปืนส่งสัญญาณให้ชาวบ้านรู้ว่าขบวนได้แห่มาถึงบริเวณนั้นแล้วเพื่อเป็นการบอกให้ชาวบ้านพากันหลบไม่ออกมานอกบ้าน ซึ่งตรงทางแยกแต่ละที่ร่างทรงจะนำมิดดาบที่ถือมาด้วยวาดกรีดไปกับพื้นดินเพื่อไม่ให้บรรดาผีต่าง ๆ ได้แวะเข้าไปตามทางแยกทำอันตรายให้เกิดกับลูกหลานที่อาศัยอยู่ในบ้าน

เมื่อขบวนแห่เดินทางถึงป้ายทางเข้าหมู่บ้าน (ชาวบ้านป่าเลาเรียกบริเวณนั้นว่า บนโนน) ชาวบ้านจะพากันโยนไม้กับธูปพลาสติกที่หอบมาทิ้งไว้มุมใดมุมหนึ่งเพื่อให้เป็นเสียงในการเดินทางของกลุ่มผีระหว่างทาง ส่วนร่างทรงก็จะโยนดาบลงไปเพื่อเป็นการส่งผีให้ออกจากร่างกายของตนเองจึงถือได้ว่าเป็นการเสร็จสิ้นพิธีการเลี้ยงผีกลางบ้านในปีนั้นเอง

ข้อห้าม สำหรับในวันเลี้ยงผีกลางบ้าน ของบ้าน
ป่าเลา ตำบลป่าเลา อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัด
เพชรบูรณ์

๑. คนในหมู่บ้านห้ามออกนอกบ้าน
๒. คนนอกหมู่บ้านห้ามเข้า
๓. ห้ามผ่านบริเวณศาล
๔. ห้ามสวนทางตอนขบวนแห่ส่งผี
เด็ดขาดไม่งั้นจะมีอันเป็นไปถ้าผีทวงแล้ว
อาจจะเจ็บไข้ หรือเกิดอุบัติเหตุถึงขั้นตาย
๕. ตอนส่งผีห้ามชาวบ้านออกมา
มองดูเด็ดขาด เพราะถ้าผีเห็นแล้วจะต้องทำพิธี
ขอผีแลกเปลี่ยนกับผีไม่งั้นจะมีอันเป็นไป

ปัจจุบันถึงแม้ความเจริญจะคืบคลาน
เข้ามาอย่างมากมาย แต่เรื่องของความเชื่อความ
ศรัทธาที่ชาวบ้านป่าเลาเมื่อปีบรรพบุรุษไม่เคย
จางหายไปจากหมู่บ้านเลยกลับยิ่งทำให้เกิดความ
ศรัทธาที่แรงกล้าต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน ซึ่ง
เป็นศูนย์รวมจิตใจที่คอยยึดเหนี่ยวความเป็น
น้ำหนึ่งใจเดียวของผู้คนภายในหมู่บ้าน และคอย
ให้ความช่วยเหลือคุ้มครองดูแลรักษาหมู่บ้าน
ให้ปลอดภัย ร่มเย็น เป็นสุข ชาวบ้านจึงจำเป็นต้อง
มีความกตัญญูสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่แสดงให้เห็น
ถึงความผูกพันของชาวบ้านต่อบรรพบุรุษ และ
ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคี
จนนำไปสู่ความมั่นคงและเข้มแข็งของหมู่บ้าน
ต่อไป

บรรณานุกรม

จิรภัทร์ หอยสังข์. (๒๕๖๕). อายุ ๒๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๓/๓ หมู่ ๒ ตำบลป่าเลา อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๖ พฤษภาคม.

เชย เกตุแก้ว. (๒๕๖๕). อายุ ๕๔ ปี บ้านที่เลข ๑๙ หมู่ ๑ ตำบลป่าเลา อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๖ พฤษภาคม.

ชม แก้วบาง. (๒๕๖๕). อายุ ๖๔ ปี บ้านเลขที่ ๕๐ หมู่ ๑ ตำบลป่าเลา อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๖ พฤษภาคม.

นพ แสงนก. (๒๕๖๕). อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๓๒/๓ หมู่ ๑ ตำบลป่าเลา อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๖ พฤษภาคม.

วัดภูเขาติน

ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เขียน : อาจารย์รักชนก สมศักดิ์

ประธานสาขาวิชานิเทศศาสตร์

เพชรรัตน์ อินทะชัย วัชรพงษ์ คำนัด

วัดภูเขาติน แต่เดิมมีชื่อว่า “วัดคลองศาลา” จากคำบอกเล่าของคนรุ่นเก่าเล่าว่า ที่บริเวณหน้าโบสถ์ของวัดแห่งนี้มีต้นโพธิ์ และมีการรินน้ำเพื่อเป็นทำน้ำสำหรับผู้ที่เดินทางสัญจรไปมายังเมืองเพชรบูรณ์ จึงเป็นที่มาของชื่อวัดคลองศาลาตามชื่อหมู่บ้านคลองศาลา ซึ่งตั้งอยู่บ้านคลองศาลา ถนนพระพุทธบาท ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ แต่เดิมนบ้านคลองศาลา เป็นบริเวณชุมชนเก่าแก่อั้งเดิม ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของเมืองเพชรบูรณ์ โดยมีพื้นที่ตั้งแต่วัดภูเขาตินทอดยาวไปตามถนนพระพุทธบาท ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ไปจนถึงเขตหมู่ ๑๓ และหมู่ ๒ ของตำบลสะเตียง ดังนั้น บ้านคลองศาลาจึงเปรียบเสมือนประตูเข้าเมืองเพชรบูรณ์ เนื่องจากเส้นทางดั้งเดิมที่มาจากทางอำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอดะพานหินจะต้องเดินทางผ่านมาทางบ้านนายม คลองซุด ขอนไพร แล้วจึงผ่านบ้านคลองศาลา และวัดคลองศาลา เพื่อเข้าสู่ตัวเมืองเพชรบูรณ์

สมัยก่อนนั้นการสัญจรไปมาในเมือง เพชรบูรณ์นิยมการสัญจรทางน้ำทางเรือเป็นหลัก เพราะสะดวกและรวดเร็วกว่าทางถนน ชาวบ้าน ทางตอนใต้ของเมืองเพชรบูรณ์ เมื่อจะเดินทาง เข้าเมือง หรือนักเรียนจะเดินทางเข้าไปเรียน หนังสือที่วัดภูเขาดิน และวัดมหาธาตุก็จะพายเรือ มาตามลำคลองศาลา และเมื่อถึงฝั่งก่อนเข้าเมือง ก็จะขึ้น ที่ศาลาท่าน้ำอยู่หลังวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็น ศาลาให้คนเดินทางจอดเรือ พักเตรียมความ เรียบร้อยก่อนเข้าเมือง และเป็นจุดนัดพบกัน อีกครั้ง เพื่อจะลงเรือกลับบ้านตามลำคลอง ดังกล่าว วัดคลองศาลาสร้างขึ้นเป็นวัดประมาณ ปี พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยมีหลวงพ่อดม ซึ่งเป็นพระ เจริญได้นำชาวบ้านจัดสร้างวัดขึ้น แต่เดิมพื้นที่ บริเวณวัดเป็นป่าพงอยู่ติดต่อกับบ้านคลองศาลา จึงเรียกว่า “วัดคลองศาลา” ต่อมาได้มีเจ้า อวาสประจำวัดชื่อ “หลวงพ่อดม” ซึ่งเป็นที่ เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก หลวงพ่อดมได้สร้างพระประธานและอุโบสถ ขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา และใน สมัยของพระอาจารย์คุณ เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ ได้ ชักชวนให้พุทธศาสนิกชนร่วมกันสร้างมณฑป

เพื่อเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง
จากนั้นพระอาจารย์คุณจึงได้เปลี่ยนนามวัดใหม่
เป็น “วัดกุเขาดิน” และได้รับพระราชทานวิสุง-
คามสีมาในราวปี พ.ศ.๒๔๔๐ ซึ่งในขณะนั้นมี
พระภิกษุอยู่จำพรรษา ๗ รูป สามเณร ๒๐ รูป
พื้นที่ตั้งวัดกุเขาดินเป็นที่ราบสูง แต่เดิมด้านหน้า
วัดอยู่ทางทิศเหนือ อุโบสถหันหน้าไปทางริมน้ำ
คลองศาลา ปัจจุบันด้านหน้าวัดหันไปทางทิศ
ตะวันตก หรือติดถนนพระพุทธรูปบาท

โบสถ์ไม้โบราณ

ภายในวัดภูเขาดินมีโบสถ์โบราณที่สร้างด้วยไม้กิ่งปุน กว้าง ๗.๕๐ เมตร ยาว ๑๗ เมตร ฝาผนังก่ออิฐแดงต่อด้วยไม้ หลังคามุงสังกะสีแบบโบราณ มีใบเสมาทำด้วยหินอยู่รอบ ๆ มีพระประธานองค์ใหญ่ศิลปะอยุธยาฝีมือช่างพื้นบ้าน โบสถ์หลังนี้เป็นหลังเดิมที่สร้างไว้อยู่ด้านหน้าวัด โดยหันหน้าไปยังริมน้ำห่มบ้านคลองศาลา ต่อมาการสัญจรของผู้คนเปลี่ยนมาใช้ถนนแทน วัดภูเขาดินจึงเปลี่ยนทางเข้าวัดใหม่หันหน้ามาทางถนนพระพุทธรบาท โบสถ์หลังนี้จึงอยู่ด้านข้างวัดหันหน้าไปทางริมน้ำติดกับซอยเล็ก ๆ ด้านข้างวัดมีต้นไม้ขึ้นบังเกือบหมด ผู้คนที่สัญจรผ่านด้านหน้าวัดจึงมองไม่ค่อยเห็นโบสถ์โบราณซึ่งมีอยู่น้อยมากในปัจจุบัน โบสถ์วัดภูเขาดิน นับเป็นโบราณสถานเก่าแก่ที่ทรงคุณค่าอยู่คู่กับเมืองเพชรบูรณ์มายาวนานนับร้อยปีและเป็นที่น่ายินดีที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์มีนโยบายที่จะอนุรักษ์ และบูรณะให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป และอาจกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งของเมืองเพชรบูรณ์ต่อไป

โบสถ์มหาปัญญา

บริเวณรอบ ๆ โบสถ์โบราณวัดภูเขาดินมีโบสถ์หินตั้งอยู่ โดยรอบ สังเกตเห็นได้ว่ามีรอยสลักบนโบสถ์หิน และยังคงปรากฏให้เห็นเป็นหลักฐานในปัจจุบัน

รอยพระพุทธรูป

รอยพระพุทธรูปในวัดภูเขาดิน ในอดีตชาวบ้านได้ร่วมกันนำดินมากองรวมกันจนพูนขึ้นเป็นเนินดินสูง และได้อัญเชิญรอยพระพุทธรูปมาประดิษฐานไว้บนเนินดินดังกล่าว ต่อมาได้มีการสร้างโบสถ์ครอบไว้ในภายหลัง รอยพระพุทธรูปของวัดภูเขาดินนั้น มีลักษณะพิเศษคือมีรอยพระบาท ๔ รอยประทับซ้อนกันอยู่ ซึ่งไม่เหมือนรอยพระพุทธรูปของที่อื่น ๆ ที่มีเพียงรอยประทับพระบาทเพียงรอยเดียว ซึ่งรอยพระบาททั้ง ๔ รอยประทับนั้นมีความหมายถึงรอยประทับของพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ พระองค์ ที่ได้มาประสูติกาลบนโลกนี้ เมื่อโปรดสัตว์ทั้งหลายแล้วจึงได้มาประทับรอยพระบาทไว้

ความหมายของรอยพระพุทธรบาท

รอยประทับองค์แรก คือ พระกกุสันธพุทธเจ้า รอยประทับองค์ที่สอง คือ พระโกนาคมนพุทธเจ้า รอยประทับองค์ที่สาม คือ พระกัสสปพุทธเจ้า รอยประทับองค์ที่สี่ คือ พระโคตมพุทธเจ้า หรือ พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ส่วนรอยประทับองค์ที่ห้านั้นเชื่อกันว่าเป็นรอยประทับของพระศรีอริยเมตไตรย แต่ยังไม่ประสูติขึ้นมابนโลกใบนี้ จึงยังไม่มีรอยพระพุทธรบาทที่ห้า

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๘ พระครูเพชรบูรณ์คุณาวสัย (หลวงพ่อคุณ) ได้สร้างรอยพระพุทธรบาทจำลองขึ้น โดยหล่อด้วย ทองเหลือง เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้นมัสการในงานเทศกาลกลางเดือน ๓ ซึ่งเป็นงานประจำปีของวัดภูเขาดิน และปัจจุบันประดิษฐานอยู่ภายในมณฑป เมื่อถึงงานเทศกาลกลางเดือน ๓ ของทุกปี ทางวัดภูเขาดินจะเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเข้านมัสการในงานปิดทองรอยพระพุทธรบาทเป็นประจำทุกปี ในสมัยก่อนงานประจำปีดังกล่าวเป็นงานที่จะมีการปิดถนนพระพุทธรบาทตั้งแต่สี่แยกสันคูเมือง (ธนาคารกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน) เพื่อจัดงานไปจนถึงรอบวัดภูเขาดิน ผู้คนจากต่างตำบลและต่างอำเภอมาร่วมกันเป็นจำนวนมากโดยจะมีการแสดงมหรสพต่าง ๆ มากมาย และที่ขาดไม่ได้ คือ ลิเก มีการละเล่นต่าง ๆ พร้อมทั้งอาหารการกิน และร้านค้าต่างๆ มากมายเรียกได้ว่าเป็นงานประจำปีที่ชาวบ้านต่างตั้งตารอคอยเพื่อมาเที่ยวในเมืองเพชรบูรณ์เป็นประจำทุก ๆ ปี

พระพุทธรูปสำเริง

พระประธานในโบสถ์โบราณของวัดภูเขาดิน มีนามว่า “พระพุทธรูปสำเริง” เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะพื้นบ้านเพชรบูรณ์ สันนิษฐานว่าสร้างในราวสมัยกรุงธนบุรีปางมารวิชัย หรือปางสะดุ้งมาร (เรียกพระพุทธรูปปางมารวิชัย หรือปางชนะมารว่าพระสะดุ้งมาร) ลักษณะพระพุทธรูปอยู่ในพระอริยาบถประทับนั่งสมาธิ หรือสมาธิราบ พระหัตถ์ซ้ายหงายวางบนพระเพลลา (ตัก) พระหัตถ์ขวาคำว่าลงวางอยู่บนพระชานุ (เข่า) พระพุทธรูปสำเริง พระประธานในโบสถ์โบราณมีขนาด หน้าตักกว้าง ๓.๖๐ เมตร ความสูงวัดจากทับเกศตรึงยอด เกตุสูง ๕.๙๐ เมตร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยหลวงพ่อตั่ง เป็นเจ้าอาวาส จากคำบอกเล่าของชาวบ้านคลองศาลาที่เล่าต่อ ๆ กัน มาว่าช่างปั้นองค์พระประธาน ชื่อแสน มาจากเมืองเหนือเป็นช่าง ชาวพื้นบ้าน

นอกจากนี้ภายในวัดภูเขาดินยังมีพระพุทธรูปเก่าแก่อีกหลายองค์ อาทิ พระพุทธรูปหล่อด้วยทองเหลือง ปางมารวิชัย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ขนาดหน้าตักกว้าง ๒๑ นิ้ว เป็นพระประจำศาลาการเปรียญเดิม ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้างและสร้างถวายไว้ตั้งแต่เมื่อใด และพระพุทธรูปหล่อด้วยทองเหลือง ปางมารวิชัย เลียนแบบศิลปะสุโขทัย ขนาดหน้าตัก ๑๗ นิ้ว ซึ่งทางวัดภูเขาดินได้หล่อขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ มีชื่อว่า “หลวงพ่อตั่ง” และพระพุทธรูปชินราชจำลอง หล่อด้วยทองเหลือง ขนาดหน้าตักกว้าง ๑.๒๕ เมตร โดยมีผู้ศรัทธาสร้างถวาย เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๒๕

ตำนานความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์

จากคำร่ำลือของชาวบ้านที่เล่าต่อ ๆ กันมาถึงความศักดิ์สิทธิ์ของ “พระพุทธรูปสำเร็จ” ภายในโบสถ์หลังเก่านั้น ชาวบ้านมักจะมาขอพรกับองค์พระประธาน “พระพุทธรูปสำเร็จ” หลังจากนั้นก็จะประสบผลสำเร็จตามที่ขอพรไว้ บางรายมากกราบไหว้บนบานศาลกล่าวไว้ก็สำเร็จ ตั้งความปรารถนา หลังจากนั้นก็นำสิ่งของมากกราบไหว้ แก่น ทำ ให้ชาวบ้านทั้งหลายต่างก็มีความเชื่อและศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระดังชื่อขององค์พระประธาน “พระพุทธรูปสำเร็จ” ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงมีชาวบ้านและพุทธศาสนิกชนจากจังหวัดอื่น ๆ มากกราบไหว้สักการะบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต

บรรณานุกรม

พระเพชรบุญฉนวนวสัย. ประวัติวัดภูเขาดิน. เพชรบูรณ์ : ๒๕๕๑
(เอกสารอัดสำเนา) สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบูรณ์.
ข้อมูลวัดในจังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์ : ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา)
unseen เพชรบูรณ์. [online] แหล่งเข้าถึง : www.youtube.com/unseenpetchabun [๒๐ เมษายน ๒๕๕๙]

ภาพประกอบ

ภาพ : Fb วัดภูเขาดิน จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพ : Blogging : tuk-tuk@korat

(เพชรบูรณ์ - อุโบสถไม้วัดภูเขาดิน เมืองเพชรบูรณ์)

ไถ่อย่างวิเชียรบุรี

อาหารธรรมดาในความหมายทางการท่องเที่ยว

ผู้เขียน : **จารุพัทธ์ ทนนาดี** นิสิตกลุ่มประวัติศาสตร์สองข้างทาง
ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ในประเทศไทยเรามีการแบ่งประเภทอาหารเป็นประเภทคาวและหวาน ในประเภทอาหารคาวนี้ ตามปกติที่รับประทานกันทั่ว ๆ ไป ก็จะมีแกง ผัด ทอด อย่าง นี่ ยำ เป็นต้น ผู้เขียนจึงขอยกเอาตัวอย่างอาหารง่าย ๆ ที่รับประทานกันได้ทั่วไปขึ้นมาเป็นประเด็นในการเขียนครั้งนี้ นั่นคือ “ไถ่อย่าง”

“ไถ่อย่าง” เป็นอาหารง่าย ๆ ที่รับประทานได้ทั่วไป สามารถทำกินในครัวเรือนหรือหาซื้อได้ทั่วทุกภาคทุกพื้นที่ แต่จะมีมากแค่ไหน ที่ร้านไถ่อย่างบางร้านสามารถทำให้ไถ่อย่างธรรมดา กลายเป็นอาหารที่ใครได้ลิ้มลองแล้วต้องเอ่ยปากถามถึงอีกครั้ง จนทำให้ร้านไถ่อย่างธรรมดา กลายเป็นร้านขึ้นชื่อ และถึงขั้นเป็นของดีประจำจังหวัดได้ อย่าง “ไถ่อย่างวิเชียรบุรี” อาหารขึ้นชื่อของอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่มีเครือข่ายจำหน่ายทั่วทุกภูมิภาค

ที่มาของไถ่อย่างวิเชียรบุรี

ในอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ มีอาหารที่ขึ้นชื่อมากที่สุดนั่นก็คือ “ไถ่อย่างวิเชียรบุรี” ผู้ที่ริเริ่มขายไถ่อย่างและคิดสูตรไถ่อย่างวิเชียรบุรีเป็นท่านแรก ก็คือ นายทรง ซึ่งจ่ายหรือที่คนส่วนใหญ่รู้จักกันดีในนามว่า “ตาแป๊ะ” ตาแป๊ะได้เริ่มขายไถ่อย่างเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยขายเป็นไม้ ๆ ละ ๕ บาท และขายเป็นตัว ๆ ละ ๒๐ บาท โดยเริ่มจากการหาบเร่ตามป้ายรถเมล์ และริมถนน ตาแป๊ะเป็นผู้หาบเร่เองโดยมีนางคำเบาผู้เป็นภรรยาเป็นคนย่างไถ่รออยู่ที่บ้าน

จากที่หาบเร่อยู่ประมาณ ๒ ปี ก็มีเงินเก็บเพียงพอที่จะมาทำร้านขายไถ่อย่างแบบมีโต๊ะนั่งรับประทาน จึงได้สร้างเป็นร้านตั้งอยู่ตรงสามแยก ทางเลี้ยวเข้าไปอำเภอวิเชียรบุรี ขายอยู่ริมถนนทางซ้ายมือซึ่งในปัจจุบันนี้ก็ยังตั้งขายอยู่ที่เดิม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ไถ่ไทยมีราคาเพิ่มมากขึ้นจากเดิม จึงทำให้ราคาขายไถ่อย่างจากเดิมที่ขายเป็นไม้ ๆ ละ ๕ บาท เพิ่มมาเป็น ๑๕ บาท จากที่เป็นตัว ๆ ละ ๒๐ บาท เพิ่มมาเป็น ๕๐ บาท

ไถ่อย่างตาแป๊ะเริ่มมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้น เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๕ โดยคุณสันติ จากแม่ซ้อยนางรำ ได้มารับประทานไถ่อย่างที่บ้านไถ่อย่างตาแป๊ะ และเกิดความชื่นชอบถูกใจในรสชาติของไถ่อย่างวิเชียรบุรี ที่มีรสชาติดีหอมเครื่องเทศ มีน้ำจิ้มมะขามและน้ำจิ้มกระเทียมดองรสเด็ด จึงทำให้คุณสันติจากแม่ซ้อยนางรำได้มอบป้ายเปิปพิสดารให้ไว้เพื่อยืนยันในรสชาติความอร่อยให้กับนายทรงซึ่งจ่าย (ปารวี่ ไพบุลย์ยัง, ม.ป.ป. : ๑๔๖.) นับตั้งแต่นั้นมาไถ่อย่างวิเชียรบุรีหรือบางท่านก็เรียกว่า “ไถ่อย่างตาแป๊ะ” ก็เริ่มเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ไถ่อย่างตาแป๊ะได้รับความนิยมนับมากยิ่งขึ้น ตาแป๊ะจึงขยายกิจการเพิ่มร้านไถ่อย่างตาแป๊ะขึ้นมาอีก ๑ สาขา ได้ใช้ชื่อร้านว่า ไถ่อย่างตาแป๊ะ ๒ โดยมีนางกนกพรรณโพธิ์ศรีศรี หรือส่วนใหญ่รู้จักกันในชื่อ เจ๊นก ซึ่งเป็นลูกสาวคนโตของตาแป๊ะเป็นผู้ดูแลร้านไถ่อย่างตาแป๊ะ ๒ ตาแป๊ะ ร้านไถ่อย่างตาแป๊ะ ๒ ที่ดูแลกิจการโดยเจ๊นก ก็เป็นที่รู้จักกันมากและขายดีไม่แพ้ร้านไถ่อย่างตาแป๊ะ ๑ และร้านอื่น ๆ

การทำให้ย่างวิเชียรบุรี

ไก่ที่นิยมนำมาทำเป็นไก่ย่างวิเชียรบุรี จะมีด้วยกันสองชนิด คือ ไก่ไทย หรือที่เรียกกันว่าไก่บ้าน และไก่พันธุ์หรือที่เรียกกันว่าไก่ฟาร์ม ที่เลือกนำไก่บ้านมาอย่างก็เพราะว่าไก่บ้านจะมีมัน น้อยกว่า เนื้อแน่นกว่า แต่ก็หายากกว่าไก่ฟาร์ม และเมื่ออย่างสุกแล้วจะทำให้ตัวเล็กกว่าไก่ฟาร์ม (ปารวี ไพบูลย์ยิ่ง,ม.ป.ป. : ๑๔๖.) แต่ไม่ว่า จะเป็นไก่บ้านหรือว่าไก่ฟาร์มก็อร่อยไม่แพ้กัน

ขั้นตอนในการทำไถ่อย่างวิเชียรบุรี

เครื่องปรุงรสและวัตถุดิบ

๑. ไก่ ๒ กิโลกรัม	๒. ซอสหอยนางรม ๒ ช้อนโต๊ะ
๓. ใบเตย ๒ ใบ	๔. กระเทียม ๒๐ กลีบ
๕. ตะไคร้ ๓ ต้น	๖. หอมแดง ๔ หัว
๗. รากผักชี ๗ ราก	๘. นมสด ๑ กระป๋อง
๙. เกลือ ๑ ช้อนชา	๑๐. พริกไทยดำ ๑ ช้อนโต๊ะ
๑๑. ซีอิ๊วขาว ๑ - ๑/๒ ช้อนโต๊ะ	

วิธีทำและขั้นตอนในการทำ

๑. ขั้นตอนเริ่มแรกเลยให้ล้างไก่ด้วยน้ำเปล่าให้สะอาด ตากผึ่งไว้ให้สะเด็ดน้ำ ต่อจากนั้นให้นำหอมแดง รากผักชี พริกไทย ตะไคร้ กระเทียม ใบเตย มาปั่นรวมด้วยกันกับนมสดให้ละเอียด

๒. ขั้นตอนที่สองต่อจากนั้นให้นำส่วนผสมที่บดละเอียด แล้วมาเทใส่ภาชนะสำหรับหมักไก่ แล้วจึงผสมเครื่องปรุงต่าง ๆ ผสมคลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วค่อยนำไปในภาชนะหมักทิ้งไว้ ๓๐ นาที

๓. ขั้นสุดท้ายหลังจากหมักเสร็จเรียบร้อยแล้ว ค่อยนำไก่ไปย่างเวลาย่างให้สุกพอใช้ไฟอ่อน ๆ แล้วขณะที่ย่างให้ทาน้ำมันที่ไก่ตอนเราลืบบ้านไก่ด้วย เพราะจะทำให้ไก่มีสีเหลืองน่ายรับประทาน ในส่วนของน้ำจิ้ม ไถ่อย่างวิเชียรบุรี จะมีด้วยกัน ๒ สูตร

สูตรน้ำจิ้ม ไก่ย่างวิเชียรบุรี สูตรหนึ่ง

วัตถุดิบและเครื่องปรุงรส

๑. ต้นหอมซอย ๒ ช้อนโต๊ะ
๒. น้ำมะนาว ๑ - ๒ ช้อนโต๊ะ
๓. น้ำมะขามเปียกต้มสุก ๒ ช้อนโต๊ะ
๔. ข้าวคั่ว ๑ ช้อนโต๊ะ
๕. ผักชีฝรั่ง
๖. น้ำปลา ๒ - ๓ ช้อนโต๊ะ
๗. พริกป่น ๑ ช้อนโต๊ะ
๘. น้ำตาลปี๊บ ๑ ช้อนโต๊ะ

ขั้นตอนในการทำและวิธีทำ

ลำดับแรกให้นำน้ำ น้ำปลา น้ำตาลปี๊บ มะนาว และน้ำมะขามเปียก มาผสมจนเข้ากันดีแล้วทดลองชิมรสเน้นให้ได้รส หวาน เปรี้ยว เค็ม แล้วจากนั้นให้ใส่พริกป่น ตามด้วยข้าวคั่ว แล้วค่อยคนให้เข้ากันแล้ว ตามด้วยโรยต้นหอมซอย และผักชีฝรั่ง

สูตรน้ำจิ้ม ไก่ย่างวิเชียรบุรี สูตรสอง

วัตถุดิบและเครื่องปรุงรส

๑. น้ำตาลทราย ๑/๔ ถ้วยตวง
๒. กระเทียม ๕ กลีบ
๓. เกลือ ๑ - ๒ ช้อนชา
๔. พริกชี้ฟ้าแดง ๓ เม็ด
๕. กระเทียมดอง ๒ หัว

ขั้นตอนในการทำและวิธีทำ

นำเครื่องปรุงรสและวัตถุดิบทั้งหมดมาโขลกทำให้ละเอียด แล้วจึงนำไปตั้งไฟให้น้ำตาลละลายเป็นอันเสร็จเรียบร้อย

การกระจายตัวของผู้ค้ารายย่อยในลักษณะแฟรนไชส์

ไถ่ย่างวิเชียรบุรีหรือไถ่ย่างตาแป๊ะ ได้กลายเป็นต้นแบบให้กับคนอื่น ๆ ได้นำสูตรไถ่ย่างวิเชียรบุรีไปประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว เปิดเป็นร้านไถ่ย่างวิเชียรบุรีในบริเวณใกล้เคียงและในตัวอำเภอวิเชียรบุรี เมื่อเราเดินทางบนเส้นทางสายสระบุรี-เพชรบูรณ์ทางหลวงหมายเลข ๒๑ ก่อนเข้าตัวอำเภอวิเชียรบุรีเราก็จะพบร้านขายไถ่ย่างและร้านอาหารมากมายบริเวณทั้งสองฝั่ง เมื่อผู้คนที่เดินทางผ่านมาก็จะแวะรับประทานไถ่ย่างวิเชียรบุรีกันจนเป็นที่นิยมขึ้นชอบถูกอกถูกใจ จึงทำให้ไถ่ย่างวิเชียรบุรีมีชื่อเสียงเพิ่มมากขึ้นอีก

นอกจากนี้ร้านไก่ย่างบางร้านได้คิดสูตรใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อให้เกิดแรงดึงดูดลูกค้าทั้งยังเป็นเอกลักษณ์เฉพาะร้านไก่ย่างวิเชียรบุรี ขึ้นมา หรือไม่ก็สร้างสินค้าอื่นขึ้นมาให้คู่กับการรับประทานไก่ย่างวิเชียรบุรี อย่างร้านไก่ย่างบัวตองที่มีการนำไก่ย่างมารับประทานคู่กับส้มตำทอด ซึ่งเป็นส้มตำที่นำเอาเส้นของมะละกอไปทอดแล้วจึงนำมาทำเป็นส้มตำ คู่กับข้าวเหนียว

ในการสร้างเครือข่ายการจำหน่ายไก่ย่างวิเชียรบุรี เกิดขึ้นจากการที่มีชาววิเชียรบุรีหรือบางท่านก็อาจจะไม่ใช่คนอำเภอวิเชียรบุรี แต่ได้นำสูตรไก่ย่างวิเชียรบุรีไปขายในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ทำให้ไก่ย่างวิเชียรบุรีมีชื่อเสียงกลายเป็นเครือข่ายจำหน่ายไก่ย่างไปทั่วเกือบทุกจังหวัดของประเทศไทย

การสร้างไก่ย่างวิเชียรบุรีให้เป็นสินค้าท่องเที่ยวของจังหวัด เพชรบูรณ์

ปัจจุบันนี้หากเราเดินทางไปในพื้นที่ใด ในจังหวัดใดก็ตาม ต่างก็มักจะพบเห็นร้านไก่ย่างวิเชียรบุรีอยู่ทั่วไป ตามบริเวณริบข้างถนนหรือสองข้างทาง แม้ในวิเชียรบุรีเองปัจจุบันนี้ก็มีร้านขายไก่ย่างวิเชียรบุรีเพิ่มมากขึ้นเป็นแถวยาวมากกว่า ๒๐ ร้านเลยทีเดียว

นอกจากนี้อำเภอวิเชียรบุรีเองได้สร้างอัตลักษณ์เป็นคำขวัญประจำอำเภอขึ้น ดังนี้

“...ศาลนเรศวรร่วมใจ	ถิ่นไก่ย่างรสอร่อย
อุทยานหอยล้านปี	พุร้อนมีใต้ดิน
อุทยานหินโบราณ	บ่อน้ำมันล้าค่า...”

จากคำขวัญข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของไก่ย่างวิเชียรบุรี อันเป็นสินค้าท่องเที่ยวด้านอาหารที่สำคัญของอำเภอวิเชียรบุรี ทั้งยังเป็นอาหารที่มีความนิยมแพร่หลายจนทำให้เกิดเป็นงานประจำปีของอำเภอวิเชียรบุรีขึ้น คือ งานเทศกาลกินไก่ย่างวิเชียรบุรี

ภายในงานเทศกาลกินไก่อ่างวิเชียรบุรี มีการจัดกิจกรรม อาทิ

๑. มีการแข่งขันกินไก่อ่าง ส้มตำ และมีการรับประทานไก่อ่างวิเชียรบุรีระหว่างชาวไทยและต่างชาติ

๒. มีการออกร้านจำหน่ายไก่อ่าง ๔ ภาค และร่วมกันชิมรสชาติไก่อ่างทั้ง ๔ ภาค

๓. การเสวนาวิชาการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในภาครัฐ เอกชน ประชาชนในหัวข้อ “ไก่อ่างยั่งยืน ครั้วไทย ครั้วโลก”

๔. การจำหน่ายอาหารอร่อย สินค้าชุมชน สินค้าราคาประหยัด

๕. การแสดงดนตรีลูกทุ่งเพื่อชีวิต

จากการที่มีการจัดกิจกรรมเทศกาลกินไก่อ่างวิเชียรบุรีนี้ ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวรับประทานไก่อ่างวิเชียรบุรีมากขึ้น ทั้งยังเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ทำให้ไก่อ่างวิเชียรบุรีเป็นของดีประจำอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์นี้ที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมากขึ้น (ออนไลน์, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๖)

บทสรุป

ไถ่อย่างวิเชียรบุรีมีที่มาจาก นายทรง ซึ่งจ่าย หรือตาแป๊ะ ที่เป็นผู้ริเริ่มในการคิดสูตร และขายไถ่อย่างวิเชียรบุรีเป็นผู้แรก ตลอดจน กลายเป็นต้นแบบให้คนอื่น ๆ ได้นำสูตรไถ่อย่าง วิเชียรบุรีไปประกอบอาชีพและคิดค้นปรับปรุง สูตรให้เป็นสูตรใหม่ประจำร้านตนเอง ตลอดจน กลายเป็นของดีประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีผู้นิยมกันทั่วทุกภาคในประเทศไทย

ผู้เขียนเองก็เคยรับประทานไถ่อย่าง วิเชียรบุรีมาแล้วจึงขอรับรองความอร่อย ไม่ว่าจะ เป็นร้านไถ่อย่างตาแป๊ะ ร้านไถ่อย่างบัวตอง ร้านไถ่อย่างรสทิพย์และร้านไถ่อย่างอื่น ๆ ก็มีความ อร่อยไม่แพ้กัน บางท่านที่เคยรับประทานไถ่อย่าง วิเชียรบุรีอยู่ตามพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ แต่ยังไม่เคย มาแวะชิมไถ่อย่างวิเชียรบุรีที่ร้านต้นตำรับ หรือ บางท่านก็ยังไม่เคยรับประทานไถ่อย่างวิเชียรบุรี เลย ผู้เขียนจึงอยากขอเชิญชวนทุกท่านได้ลอง แวะมารับประทานไถ่อย่างวิเชียรบุรีที่ร้านต้นตำรับ ในอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

บรรณานุกรม

“ไถ่อย่างตาแป๊ะ ตำนานไถ่อย่างวิเชียรบุรีแสนอร่อยของเมืองไทย”.

เว็บไซต์หมูหิน : ท่องเที่ยว. <http://www.moohin.com/trips/phetchabun/kaiyangwichianburi> ; สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖.

“ไถ่อย่างวิเชียรบุรี”. เว็บไซต์เมืองไทย ดอท คอม. <http://www.muangthai.com/thaidata/๓๑๕๖> ; สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖.

“งานเทศกาลกินไถ่อย่างวิเชียรบุรี ของดีเมืองเพชรบูรณ์”. เว็บไซต์งานแสดงสินค้าอันดับ ๑ ของประเทศไทย. <http://www.thailandexhibition.com/Event-๓๓/๓๓๓๓> ; สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖.

ปารวี ไพบูลย์ยิ่ง. เพชรบูรณ์ เทียวทั่วไทยไปกับ “นายรอบรู้”. กรุงเทพฯ : สารคดี, ม.ป.ป.

“สูตรไถ่อย่างวิเชียรบุรี”. เว็บไซต์สูตรอาหาร สูตรอาหารไทย อาหารไทย. http://www.xn--mnc๒aazhl๙ab๑d.net/๒๐๑๒/๐๓/blog-post_๑๖.html ; สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖.

พระพุทธรูปปูนปั้นประดับลวดลาย บนผ้าสังฆาฏิ จีวรและรัดประคด ในเขตเมืองหล่มสัก

ผู้เขียน : ผศ.ดร. อีระวัฒน์ แสนคำ

อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง

เมืองหล่มสักเป็นชุมชนโบราณที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน
สันนิษฐานว่าอาณาเขตของเมืองครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอหล่มเก่า
และอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ภายในพื้นที่ราบลุ่มของชุมชน
โบราณได้มีการพบหลักฐานทางโบราณคดีและสถาปัตยกรรมที่แสดง
ให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันกับวัฒนธรรมล้านช้างในลุ่มแม่น้ำโขงเขต
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน แม้แต่วิถีชีวิต ภาษาและ
วัฒนธรรมของชาวหล่มสัก-หล่มเก่าในปัจจุบันก็ยังคล้ายกับผู้คนใน
ภาคอีสานและผู้คนในประเทศลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเมืองหลวง
พระบางและเวียงจันทน์ (อีระวัฒน์ แสนคำ, ๒๕๕๖: ๑๙๕-๒๑๖;
วัฒนชัย หมั่นยิ่ง, ๒๕๕๔: ๘๔-๙๔) จึงทำให้มีนักวิชาการและผู้สนใจ
จำนวนหนึ่งตั้งข้อสังเกตและพยายามศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์
ของชาวหล่มสัก-หล่มเก่า

การที่บริเวณเมืองหล่มสักเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือนชานาน สันนิษฐานว่าผู้คนยุคแรก ๆ ที่เข้ามาสร้างบ้านแปง เมืองนั้นเป็นชาวล้านช้างที่อพยพหนีภัยจากลุ่มแม่น้ำโขงข้ามเข้ามา ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำพุงซึ่งเป็นลำน้ำสาขาสำคัญของแม่น้ำป่าสัก ตลอดจนพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน เนื่องจากเป็นพื้นที่รอยต่อของอาณาจักรล้านช้างกับอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ทำให้มีการพบร่องรอยโบราณสถานและศิลปวัตถุทางพระพุทธศาสนา เช่น สิม (โบสถ์) วิหาร ธรรมาสน์ พระพุทธรูป และเจดีย์โบราณซึ่งได้รับอิทธิพลศิลปะล้านช้างกระจายอยู่ตามพื้นที่ราบลุ่มซึ่งเคยเป็นบริเวณชุมชนโบราณระดับหมู่บ้านมาก่อน

พระพุทธรูปหรือที่คนท้องถิ่นในอำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่าเรียกว่า “พระเจ้า”, “รูปพระเจ้า”, “หลวงพ่อ” หรือ “หลวงปู่” เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา พระพุทธรูปสร้างขึ้นจากวัสดุหลายประเภท อาทิ ศิลา ไม้ โลหะ อิฐ ปูน ดินเผา เขาสัตว์ เป็นต้น ตามความนิยมและทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ มารังสรรค์ให้เกิดเป็นงานพุทธศิลป์ที่มีความงดงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของฝีมือช่าง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ๒๕๕๖: ๒-๖)

พระพุทธรูปโบราณในเขตเมืองหล่มสัก
แต่ละองค์ต่างก็มีความสำคัญที่แตกต่างกัน
เป็นพระพุทธรูปที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์
และพุทธศิลป์ เป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวบ้านใน
ชุมชนหรือท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธรูป
ปูนปั้นที่มีลวดลายประดับตามผ้าสังฆาฏิจีวร และ
รัดประคด ซึ่งมีความน่าสนใจทางด้านพุทธศิลป์
ดังนั้น ผู้เขียนจึงรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยว
กับพระพุทธรูปปูนปั้นที่มีลวดลายประดับตาม
ผ้าสังฆาฏิ จีวร และรัดประคดในเขตเมือง
หล่มสักที่เป็นพระพุทธรูปที่มีความสำคัญทาง
ด้านประวัติศาสตร์ มีคุณค่าทางด้านพุทธศิลป์
และมีความสำคัญทางด้านศิลปกรรมที่ประดิษฐาน
อยู่ตามวัดภายในบริเวณอำเภอหล่มเก่าและ
อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มานำเสนอ
อันจะเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้าน
ประวัติศาสตร์และศิลปกรรมท้องถิ่นให้พี่น้อง
ชาวจังหวัดเพชรบูรณ์และประชาชนทั่วไป
ได้ศึกษาเรียนรู้ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าทาง
วิชาการด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม
ของท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป

พระเจ้าใหญ่หลักคำ วัดศรีภูมิ

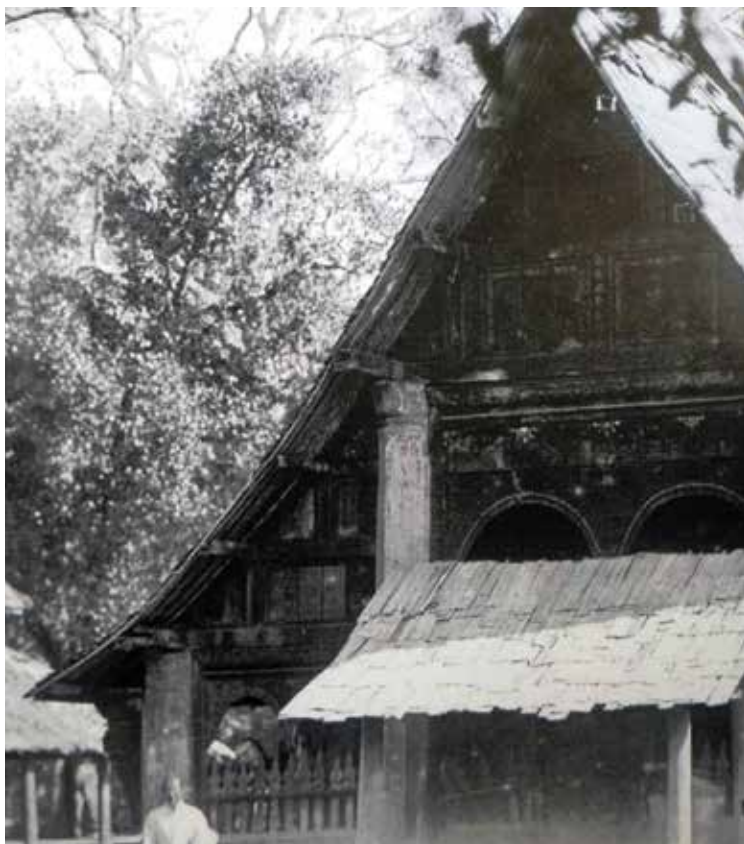
พระเจ้าใหญ่หลักคำ วัดศรีภูมิ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ ๒ เมตร หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก ประดิษฐานเป็นพระประธานอยู่ภายในวิหารหลวงวัดศรีภูมิ บ้านดัว ตำบลบ้านดัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พระเจ้าใหญ่หลักคำ วัดศรีภูมิ ถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านดัวและละแวกใกล้เคียงให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก (พระครูสิริพัชรารกร, สัมภาษณ์)

พระเจ้าใหญ่หลักคำ วัดศรีภูมิ มีพุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง พระพักตร์ใหญ่และเรียว พระกรณใหญ่ ไวรพระศกตัดตรง พระขนงโก่ง ขมวดพระเกศาเล็ก แหลมและถิ พระรัศมีขนาดใหญ่ทรงกรวยแหลม พระโอษฐ์เล็ก พระนาสิกใหญ่และมีสันพระนาสิก พระหัตถ์ค่อนข้างใหญ่ไม่สมส่วนกับพระกร ขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ขวาวางเหนือพระชานุขวา ส่วนพระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพลา ลงรักปิดทองทั้งองค์ บริเวณผ้าสังฆาฏิ รัตประคด พระอุระและขอบจีวรมีการทำลวดลายปูนปั้นและรักปั้นเป็นลายพันธุ์พฤกษาประดับอย่างงดงาม

เมื่อพิจารณาจากพุทธลักษณะที่ปรากฏ สันนิษฐานว่าพระเจ้าใหญ่หลักคำ วัดศรีภูมิ น่าจะสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เนื่องจากมีพุทธลักษณะและการประดับลวดลายปูนปั้นในรูปแบบใกล้เคียงกับพระพุทธรูปประธานทรงเครื่องในวิหารหลวงวัดใหม่สุวรรณภูมิราม เมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว ซึ่งในภาษาลาวเรียกว่า “**พระเอ้**” (ประภัสสร ชูวิเชียร, ๒๕๕๗: ๑๒๗; วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, ๒๕๕๕: ๑๓๕)

นอกจากนี้ วิหารที่ประดิษฐานพระเจ้าใหญ่หลักคำ วัดศรีภูมิ
ยังเคยเป็นวิหารเก่าแก่ศิลปะล้านช้างซึ่งมีรูปแบบศิลปกรรมใกล้เคียง
กับสิมหรือสิมวัดเชียงทอง เมืองหลวงพระบาง (เอนก นาวิกมูล และ
ธงไชย ลิขิตพรสวรรค์, ๒๕๖๕: ๕๙) ก่อนที่จะได้รับการบูรณะเป็น
อาคารแบบปัจจุบันในราวช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ซึ่งสะท้อนให้
เห็นว่าพระเจ้าใหญ่หลักคำ วัดศรีภูมิ อาจได้รับอิทธิพลการประดับ
ลวดลายบนองค์พระมาจากเมืองหลวงพระบางก็เป็นได้

พระประธานองค์เก่า

ในสิมวัดศรีฐานปิยาราม

พระประธานองค์เก่าในสิมวัดศรีฐานปิยาราม เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ ๑.๓๐ เมตร ประดิษฐานอยู่ภายในสิมวัดศรีฐานปิยาราม บ้านวังบาล ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

พระประธานองค์เก่าในสิมวัดศรีฐานปิยารามมีพุทธลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างกลมใหญ่ พระกรรณใหญ่และกาง ไวรพระศกโค้งเล็กน้อย พระขนงโก่ง ขมวดพระเกศาเล็กและถี่ พระรัศมีขนาดใหญ่ทรงกรวยแหลม พระโอษฐ์เล็ก พระนาสิกใหญ่และมีสันพระนาสิก พระหัตถ์ค่อนข้างใหญ่ไม่สมส่วนกับพระกร ขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ขวาวางเหนือพระชานุขวา ส่วนพระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพลา บริเวณผ้าสังฆาฏิรัดประคด และขอบจีวรมีการทำลวดลายปูนปั้นเป็นลายพันธุ์พฤกษาประดับ กลางผ้าพระบาทขวามีการทำเป็นรูปธรรมจักร พุทธลักษณะเช่นนี้เป็นรูปแบบที่ถูกจัดเป็นพระพุทธรูปศิลปะล้านช้าง ที่เป็นงานฝีมือช่างพื้นบ้าน อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ที่น่าสนใจคือ มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าพระพุทธนิมิตมงคล ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำริดที่ประดิษฐานอยู่ภายในวัดศรีฐานปิยาราม เป็นพระพุทธรูปที่หล่อขึ้นมาเพื่อจำลองพระพุทธรูปประธานองค์เก่า ในสิมวัดศรีฐานปิยารามเพื่อใช้ในการเสี่ยงทายและสร่งน้ำในวัน สงกรานต์ เนื่องจากมีการประดับลวดลายบนสังฆาฏิและชายจีวร เช่นเดียวกับพระพุทธรูปประธานองค์เก่าภายในสิมวัดศรีฐานปิยาราม (พระครูปริยัติพัชรกิจ, สัมภาษณ์) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญ ของพระพุทธรูปประธานองค์เก่าภายในสิมวัดศรีฐานปิยารามที่มีต่อ ความศรัทธาของชาวบ้านได้อีกประการหนึ่ง

สำหรับพระพุทธรูปมิตมงคลนั้น มี
พุทธลักษณะพระพักตร์รูปไข่ มีเส้นขอบไร
พระศก ขมวดพระเกศาเล็กและถี่ พระรัศมี
เปลวเป็นกลีบบัวงอนซ้อนกัน พระกรรมทาง
พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวเรียวเหลือบลงต่ำ
พระนาสิกและพระโอษฐ์เล็ก พระหัตถ์และนิ้ว
พระหัตถ์ใหญ่และปลายนิ้วพระหัตถ์เท่ากัน
สังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ ยาวลงมาจรดพระนาภี มี
ลวดลายพันธุ์พฤกษาประดับบนสังฆาฏิ และ
ขอบจีวร ประทับนั่งบนฐานบัวงอนและมีผ้าทิพย์
ด้านหน้า และมีฐานไม้แกะสลักรองรับอีกชั้นหนึ่ง
ส่วนที่เป็นฐานสำริดด้านหลังมีจารึกอักษรธรรม
จากการอ่านเบื้องต้นของพระครูสุภัทรพัชรเขต
เจ้าอาวาสวัดท่ากกแก อำเภอหล่มสัก พบว่า
จารึกข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๐
(พระครูสุภัทรพัชรเขต, สัมภาษณ์)

พระประธานในสิมวัดโพธิ์ทอง

พระประธานในสิมวัดโพธิ์ทองเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ ๑.๓๐ เมตร ประดิษฐานเป็นพระประธานอยู่ภายในสิมวัดโพธิ์ทอง บ้านน้ำครั่ง ตำบลวังบาล อำเภอลำหมั่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

พระประธานในสิมวัดโพธิ์ทองมีพุทธลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างกลมใหญ่ พระกรรณใหญ่และกาง ไรพระศกโค้งเล็กน้อย พระขนงโค้ง ขมวดพระเกศาเล็กและถี่ พระรัศมีขนาดใหญ่ทรงเปลว พระโอษฐ์เล็ก พระนาสิกเล็ก พระหัตถ์ค่อนข้างใหญ่ไม่สมส่วนกับพระกร ขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ขวาวางเหนือพระชานุขวา ส่วนพระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพลขา บริเวณผ้าสังฆาฏิ พระศอก รัศประคด และขอบจีวรมีการทำลวดลายปูนปั้นประดับ

พุทธลักษณะเช่นนี้เป็นรูปแบบทางพุทธศิลป์ที่ใกล้เคียงกับพระพุทธรูปปูนปั้นที่ประทับนั่งบนฐานสิงห์อย่างมาก ในขณะเดียวกันฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระประธานองค์นี้ในปัจจุบันก็มีการทำเป็นฐานสิงห์ การประดับด้วยซุ้มหน้ามุขและประตูหลอก ๓ ด้าน เช่นเดียวกับฐานพระประธานในวิหารวัดโพธิ์ทอง ซึ่งจากการศึกษาของมณฑลประกาศเกียรติ (๒๕๕๖: ๑๕๕) พบว่ารูปแบบของขาสิงห์มีน่องสิงห์ทำเป็นวงโค้งหักเช่นเดียวกันขาสิงห์วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในสมัยอยุธยาตอนกลาง และเป็นรูปแบบเดียวกับ

ขาสีงห์ในศิลปะล้านช้างที่พบตัวอย่างที่ขาสีงห์ของธาตุทรงบัวเหลี่ยม ภายในถ้ำสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู ราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓ และยังคงนิยมอย่างต่อเนื่องในขาสีงห์ประดับฐานธาตุหรือการทำลาย ฉลุฐานพระพุทธรูปหลายองค์ ส่วนแข้งสีงห์ที่เพรียวนั้นเป็นลักษณะ แข้งสีงห์สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วน แนวนอนเหนือท้องสีงห์คือหลังสีงห์ที่คลี่คลายเป็นสันที่เอนลาดจนเป็น บัวคว่ำ แต่บัวคว่ำดังกล่าวดังกล่าวมีลักษณะตัวดปลายขึ้นหรือที่ เรียกว่า “บัวงอน” อันเป็นเอกลักษณ์ในศิลปะล้านช้าง รูปแบบ ที่คลี่คลายของขาสีงห์ที่เพรียวเล็กและหลังสีงห์แบบลาดเอนเช่นนี้ น่าจะมีอายุหลังจากสมัยอยุธยาตอนปลายแล้ว และอาจร่วมสมัยกับ กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเป็น ฐานเดิมหรือฐานใหม่ที่ทำขึ้นพร้อมการสร้างสิมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ ใน เบื้องต้นผู้เขียนจึงจัดเป็นกลุ่มพระพุทธรูปที่มีการประดับลวดลาย บนสังขมาภีและจีวร พระประธานในสิมวัดโพธิ์ทองจึงน่าจะมียุขราว พุทธศตวรรษที่ ๒๔ ร่วมสมัยกับพระประธานในวิหารวัดโพธิ์ทอง

บทส่งท้าย

จากการสำรวจพระพุทธรูปโบราณ
ในเขตเมืองหล่มสักพบว่า มีพระพุทธรูปที่สร้าง
ด้วยวัสดุปูนปั้นประดับลวดลายทั้งดงามบนผ้า
สังฆาฏิ ผ้าจีวรและรัดประคด จำนวน ๓ องค์
ได้แก่ พระเจ้าใหญ่หลักคำ วัดศรีภูมิ พระประธาน
องค์เก่าในสิมวัดศรีฐานปิยาราม และพระประธาน
ในสิมวัดโพธิ์ทอง ซึ่งพระพุทธรูปแต่ละองค์จะ
มีพุทธลักษณะแตกต่างกันออกไปตามฝีมือช่าง
แต่พระพุทธรูปทุกองค์จะมีรูปแบบพุทธศิลป์
ร่วมกันคือมีการประดับตกแต่งลวดลายบนผ้า
สังฆาฏิ จีวร และรัดประคด พระพุทธรูปปูนปั้น
ที่มีลวดลายประดับตามผ้าสังฆาฏิ จีวร และรัด
ประคด กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
พระพุทธรูปกลุ่มนี้ถือเป็นกลุ่มพระพุทธรูปปูน
ปั้นที่น่าสนใจอีกกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากพระพุทธรูป
ที่มีพุทธลักษณะเช่นนี้ส่วนใหญ่พบเฉพาะใน
เขตเมืองหล่มสัก และชุมชนโบราณในกลุ่มแม่น้ำ
เลยและลุ่มแม่น้ำโขงในท้องที่จังหวัดเลยเท่านั้น
(ดู ธีระวัฒน์ แสนคำ, ๒๕๖๑: ๖-๒๙)

อย่างไรก็ดี ในการเก็บข้อมูลพระพุทธรูปปูนปั้นที่มีลวดลายประดับตามผ้าสังฆาฏิจีวร และรัดประคด ในเขตเมืองหล่มสักยังมีข้อจำกัดหลายอย่าง พระพุทธรูปบางองค์อาจได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยฝีมือช่างพื้นบ้านในยุคหลัง ทำให้ลักษณะทางพุทธศิลป์อาจมีความแตกต่างไปจากลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นร่วมสมัยในเมืองหล่มสัก ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าพระพุทธรูปปูนปั้นที่กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓/๒๔ ในเขตเมืองหล่มสัก จะไม่มีการประดับลวดลายปูนปั้น แต่ส่วนใหญ่จะนิยมสร้างประดิษฐานบนฐานขาสิงห์ ประดับด้วยซุ้มหน้ามุขและประตูหลอก ๓ ด้าน ในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถสืบค้นประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปได้ชัดเจน เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปที่มีความเก่าแก่ มีอายุการสร้างมาช้านาน รวมไปถึงความขาดแคลนของเอกสารหลักฐานประวัติศาสตร์ ข้อมูลทางด้านโบราณคดี และความชัดเจนทางด้านศิลปกรรม จึงทำให้ข้อมูลที่นำเสนอในบทความนี้ เป็นเพียงข้อมูลและข้อสันนิษฐานเบื้องต้น ควรที่จะได้รับการศึกษาวิเคราะห์ทางด้านพุทธศิลป์อย่างลุ่มลึกต่อไป

บรรณานุกรม

- ธีระวัฒน์ แสนคำ. (๒๕๕๖). “เมืองหล่มสัก: ชุมชนโบราณวัฒนธรรม
ล้านช้างที่ถูกลืม”. ใน ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น และภูเดช แสนสา
(บรรณาธิการ). **หมุดหมายประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ตะวันออก.
- ธีระวัฒน์ แสนคำ. (๒๕๖๑). **พระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเลย**. เลย:
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ประภัสสร ชูวิเชียร. (๒๕๕๗). **ศิลปะลาว**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- มณฑล ประภากรเกียรติ. (๒๕๕๖). **ศิลปกรรมสะท้อนความเป็น
ชุมชนลาวในเขตอำเภอหล่มสัก และอำเภอหล่มเก่าจังหวัด
เพชรบูรณ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรลัญจ์ บุญยสุรัตน์. (๒๕๕๕). **ชื่นชมสถาปัตยกรรมในหลวงพระบาง**.
กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- วัฒนชัย หมั่นยิ่ง. (๒๕๕๔). “ภาษาถิ่นของอำเภอหล่มสัก”. ใน **ศิลป
วัฒนธรรมเพชรบูรณ์**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (๒๕๕๖). **พระพุทธรูปในประเทศไทย: รูปแบบ
พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย**. กรุงเทพฯ: ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เอนก นาวิกมูล และธงชัย ลิขิตพรสวรรค์. (๒๕๖๕). **สมุดภาพ
เพชรบูรณ์**. เพชรบูรณ์: จังหวัดเพชรบูรณ์.

สัมภาษณ์

พระครูปริยัติพัชรกิจ. (สัมภาษณ์). เจ้าอาวาสวัดศรีฐานปิয়ারาม ตำบลวังบาล อำเภอล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๖.

พระครูสิริพัชรากร. (สัมภาษณ์). เจ้าอาวาสวัดศรีภูมิ ตำบลบ้านดัว อำเภอล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์, สัมภาษณ์วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

พระครูสุภัทรพัชรเขต. (สัมภาษณ์). เจ้าอาวาสวัดท่ากกแก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๖.

วารสารศิลปวัฒนธรรม

เพชรบุรี

โดย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

